

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

NEVAINĪGUMA PREZUMPCIJA KRIMINĀLPROCESĀ

BAKALaura DARBS

Autors: Anastasija Solovjova

Studenta apliecības numurs: as20254

Darba vadītājs: lektors, Ph. D. Oskars Kulmanis

RĪGA 2025

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir “Nevainīguma prezumpcija kriminālprocesā”. Bakalaura darba mērķis ir izpētīt, vai nevainīguma prezumpcija ir pietiekami nostiprināta tiesiskajā regulējumā, lai pilnībā nodrošinātu no tās izrietošās personas tiesības klusēt un nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, kā arī izpētīt ar balss paraugu izmantošanu saistītos problēmjautājumus tiesu praksē.

Bakalaura darbs ir veltīts nevainīguma prezumpcijas principa analīzei kriminālprocesā. Uzdevumos ietilpst analizēt nevainīguma prezumpcijas nozīmi kā vienam no būtiskākajiem tiesību principiem, analizēt tiesības klusēt un tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus kā svarīgākajām garantijām personas aizsardzībai kriminālprocesā. Tāpat tiek analizēts šo tiesību normatīvais regulējums gan Latvijas, gan Eiropas Savienības līmenī, jo īpaši Direktīva 2016/343, Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra un Latvijas tiesu prakse. Kā arī izvērtēt, vai iespējams nodrošināt līdzsvaru starp cilvēktiesību ievērošanu un izmeklēšanas efektivitāti, analizējot balss parauga izmantošanu kā piemēru. Darba gaitā izdarītie secinājumi un ieteikumi ir apkopoti kopsavilkumā.

Atslēgvārdi: nevainīguma prezumpcija, tiesības klusēt, tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, salīdzinošie paraugi, balss paraugi.

ANNOTATION

The topic of the Bachelor's thesis is “The Presumption of Innocence in Criminal Proceedings”. The aim of the Bachelor's thesis is to examine whether the presumption of innocence is enshrined in the legal framework in a way that fully ensures the individual's right to remain silent and the right not to testify against oneself, as well as to explore issues related to the use of voice samples in court practice.

The bachelor's thesis is devoted to the analysis of the principle of the presumption of innocence in criminal proceedings. The objectives include analyzing the significance of the presumption of innocence as one of the fundamental legal principles, as well as the right to remain silent and the right not to provide self-incriminating evidence as key guarantees for the protection of individuals in criminal proceedings. The legal framework of these rights is also examined, both at the national level in Latvia and at the European Union level, particularly Directive 2016/343, the case law of the European Court of Human Rights, and Latvian court practice. The thesis also evaluates whether it is possible to ensure a balance between the observance of human rights and the effectiveness of investigations, using the use of voice samples as an example. The conclusions and recommendations developed during the research are summarized at the end of the thesis.

Keywords: presumption of innocence, right to remain silent, right not to provide self-incriminating evidence, comparative samples, voice samples.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. NEVAINĪGUMA PREZUMPCIJAS PRINCIPA SATURS, BŪTĪBA UN NOZĪME	7
1.1. Nevainīguma prezumpcijas saturs un būtība	7
1.2. Nevainīguma prezumpcijas nozīme	13
2. TIESĪBAS KLUSĒT - NEVAINĪGUMA PREZUMPCIJAS BŪTISKS ASPEKTS.....	19
3. TIESĪBAS NESNIEGT SEVI INKRIMINĒJOŠUS PIERĀDĪJUMUS	26
3.1. Tiesību nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus nozīme	26
3.2. Salīdzināmo paraugu iegūšana	30
Kopsavilkums	37
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	39

IEVADS

Nevainīguma prezumpcija ir vispāratzīts pamatprincips, kas palīdz nodrošināt taisnīgumu tiesvedībā. Tā paredz, ka ikviens, kas tiek apsūdzēts kriminālnozieģumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar Kriminālprocesa likumu.¹ Nevainīguma prezumpcija vienmēr būs aktuāla, jo cilvēki turpinās izdarīt nozieģumus, centīsies izvairīties no soda, reizēm pat pārliēkot vainu uz citiem. Bez šī principa jebkurš cilvēks varētu kļūt par upuri nepatiesām apsūdzībām, un viņa tiesības varētu tikt pārkāptas. Neskatoties uz likumā nostiprinātajām garantijām, praksē var rasties pārkāpumi, piemēram, tiesību piemērošanas kļūdas.

Lai arī nevainīguma prezumpcija ir viens no senākajiem un vispārpieņemtajiem kriminālprocesa principiem, tā turpina pastāvīgi attīstīties. Pēdējo desmit gadu laikā, kā arī tuvākajā nākotnē, šim principam tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība, ņemot vērā mūsdienu kriminālprocesa attīstības tendences.² Nav šaubu, ka bieži tiek pieņemti jauni likumi vai to grozījumi, kuros skarta nevainīguma prezumpcija un no tās izrietošās personas tiesības. Tas apliecina šī principa nozīmīgumu mūsdienu tiesību sistēmā un apliecina nepieciešamību to nepārtraukti analizēt, lai nodrošinātu tā efektīvu piemērošanu praksē.

Darbā tiks apskatītas no nevainīguma prezumpcijas izrietošās tiesības klusēt un nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, kā arī analizēts šo tiesību normatīvais regulējums gan Latvijas, gan Eiropas Savienības līmenī.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt, vai nevainīguma prezumpcija ir pietiekami nostiprināta tiesiskajā regulējumā, lai pilnībā nodrošinātu no tās izrietošās personas tiesības klusēt un nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, kā arī izpētīt ar balss paraugu izmantošanu saistītos problēmjautājumus tiesu praksē. Lai sasniegtu mērķi, autore izvirza šādus uzdevumus:

1. Izpētīt nevainīguma prezumpcijas būtību un nozīmi kā vienam no būtiskākajiem tiesību principiem
2. Analizēt tiesības klusēt un tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus kā svarīgākajām garantijām personas aizsardzībai kriminālprocesā.

---

¹ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [aplūkots 04.05.2025]

² Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija: kas tā ir, Ko un kāpēc paredz? Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2019, 35.lpp Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/Jur.konf-77_03_Strada-Rozenberga.pdf [aplūkots 04.05.2025]

3. Izpētīt šo tiesību normatīvais regulējums gan Latvijas, gan Eiropas Savienības līmenī, jo īpaši Direktīva 2016/343, Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra un Latvijas tiesu prakse.
4. Izvērtēt, vai iespējams nodrošināt līdzsvaru starp cilvēktiesību ievērošanu un izmeklēšanas efektivitāti, analizējot balss parauga izmantošanu kā piemēru.

Darba izstrādē izmantoti normatīvie akti, ārvalstu nacionālie normatīvie akti, avoti internetā, juridiskā literatūra, publikācijas žurnālos un tiesu prakse.

Lai sasniegtu darba mērķi un izpildītu izvirzītos uzdevumus, tika izmantotas šādas pētniecības metodes:

1. Salīdzinošā metode (Latvijas un ārvalstu regulējumu salīdzināšana, nacionālo un ārvalstu tiesu prakses salīdzināšana);
2. Analītiskā metode (normatīvā regulējuma un tiesu nolēmumu izpēte, tiesību literatūras un publikāciju vērtēšana)
3. Deduktīvā pētniecības metode (formulēti secinājumi)

1. NEVAINĪGUMA PREZUMPCIJAS PRINCIPA SATURS, BŪTĪBA UN NOZĪME

1.1. Nevainīguma prezumpcijas saturs un būtība

Nevainīguma prezumpcija ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas ir neatņemama taisnīgas tiesvedības sastāvdaļa. Rakstā no Stenfordas Filozofijas enciklopēdijas arhīva, nevainīguma prezumpcija aprakstīta, kā kaut kas plašāks: tā ir norma, kas tiesībsargājošajām iestādēm - un varbūt arī mums visiem - norāda, kā izturēties pret citiem, ieskaitot personas, kas tiek turētas aizdomās par noziegumu. Šī norma ietekmē lēmumus par to, vai apcietināt, vajāt vai aizturēt personas, kuras tiek turētas aizdomās par noziegumu, kā arī šie lēmumi ietver jautājumus par to, kā bargi sodīt un kādas notiesāšanas un soda blakussekas ir pieļaujamas.³

Tiesību zinātnē atzīts, ka “Visnotaļ pamatoti atzīts, ka nevainīguma prezumpcijas kompleksā daba nozīmē, ka nav un nevar būt vienkāršas un vienas atbildes uz jautājumu par šī prezumpcijas mērķi vai mērķiem”.⁴

Darba autore vēlas atzīmēt, ka nevainīguma prezumpcija ir vispārējais tiesību princips, bez kura eksistences kriminālprocess tiesiskā valstī nav iespējams. No Daigas Rezevskas tēzes tāpat var atzīmēt, ka “Vispārējie tiesību principi ir nerakstītas tiesību normas. Tiesību normām piemīt imperatīvatributīvs raksturs. Tas nozīmē, ka katra tiesību norma uzliek juridisku pienākumu un atbilstoši piešķir subjektīvu tiesību. Tāpat arī vispārējie tiesību principi kā īstas un tieši piemērojamas tiesību normas darbojas gan objektīvajā dimensijā - uzliekot valsts institūcijām juridiskus pienākumus, gan subjektīvajā dimensijā - piešķirot privātpersonām subjektīvas tiesības”.⁵ Autore piekrīt šim apgalvojumam, ka “tiesību normām piemīt imperatīvatributīvs raksturs”, jo tiesību normas vienlaikus ne tikai uzliek noteiktas prasības vai aizliegumus (imperatīvais raksturs), bet arī piešķir tiesības un aizsardzību personām (atributīvais raksturs). Tas nozīmē, ka tiesību normas līdzsvaro valsts varu un indivīda brīvību uzliekot pienākumus vienai pusei, tās vienlaikus nodrošina iespējas otrai pusei aizsargāt savas intereses.

³Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Theories of Criminal Law, 2018. Pieejams: <https://plato.stanford.edu/entries/criminal-law/#Bib> [aplūkots 06.03.2025]

⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista vārds. 2011. NR. 48 (695), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/240165-taisnigums-kriminalprocesa/> [aplūkots 30.03.2025]

⁵ Rezevska D. Tiesiskās drošības un paļāvības princips – būtiski tiesiskās valsts principa elementi. Referāts, 2016, Pieejams: https://blogi.lu.lv/tzpi/files/2016/09/REZEVSKA_D_TEZES.pdf [aplūkots 17.03.2025]

Mūsdienās nevainīguma prezumpcijas tiesiskais regulējums ir nostiprināts konstitūcijā, starptautiskajos un Eiropas Savienības normatīvajos aktos, kā arī nacionālā līmeņa normatīvos aktos. Latvijas Republikas Satversmes⁶ 92. pantā ir noteikts, ka “Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu”. Nevainīguma prezumpcija ir ietverta vairākos starptautiskos tiesību aktos, piemēram, ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas⁷ 11.pantā “Katram cilvēkam, kuram inkriminēts noziedzīgs nodarījums, ir tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu, kamēr viņa vaina saskaņā ar likumu nav pierādīta atklātā tiesas procesā, kurā viņam tiek nodrošinātas visas iespējas saņemt aizstāvību”, Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām⁸ 14.pantā “Ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzumā, ir tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu, kamēr viņa vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu”, Eiropas Savienības Pamattiesību harta⁹ 48.pantā “Ikvienu apsūdzēto uzskata par nevainīgu, kamēr vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu”, un Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija¹⁰ (turpmāk - ECK) 6.pantā “ Ikviens, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu”.

Nevainīguma prezumpcija arī ir nostiprināta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2016/343¹¹ (turpmāk – Direktīva 2016/343) 3.pantā, kur noteikts, ka “ Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētie un apsūdzētie tiek uzskatīti par nevainīgiem, kamēr nav pierādīta viņu vaina saskaņā ar tiesību aktiem”. Autore uzskata, ka šī direktīva ir svarīgs solis taisnīgas un neatkarīgas tiesu sistēmas izveidē Eiropas Savienībā, kur apsūdzēto tiesības ir droši aizsargātas.

No nacionālo normatīvo aktu aspekta nevainīguma prezumpcija ietilpst ne tikai Latvijas Republikas Satversme, bet nevainīguma prezumpcija ir arī kā fundamentāls kriminālprocesa pamatprincips, kas nosaka, ka:

1. Neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā.
2. Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums.

---

⁶ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 25.02.2025]

⁷ ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieņemts 09.12.1948. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija/> [aplūkots 25.02.2025]

⁸ ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ar fakultatīvo protokolu. Pieņemts 16.12.1966. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/ano-starptautiskais-pakts-par-pilsoniskajam-un-politikajam-tiesibam-ar-fakultativo-protokolu-pienemts-1966-gada-16-decembri/> [aplūkots 25.02.2025]

⁹ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieņemts 07.12.2000. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/eiropas-savienibas-pamattiesibu-harta/> [aplūkots 25.02.2025]

¹⁰ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [aplūkots 22.03.2025]

¹¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Pieņemts 09.03.2016. Pieejams : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj/?locale=LV> [aplūkots 22.03.2025]

3. Visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

4. Ja valsts amatpersona, kas nav tieši iesaistīta kriminālprocesā, publiski paudusi viedokli, kas liecina par personas vainīgumu un tādējādi pārkāpusi nevainīguma prezumpciju, tad, balstoties uz šīs personas pamatotu iesniegumu, procesa virzītājs informē sabiedrību par šī principa pārkāpumu. Procesā virzītājs nosūta iesnieguma kopiju atbildīgajai iestādei izvērtēšanai.¹²

Nevainīguma prezumpcija ir ietverta arī tādos nacionālajos tiesību aktos kā likuma “Par tiesu varu”¹³ 23. pantā, pilnīgi atkārtojot Kriminālprocesa likuma (turpmāk - KPL) 19. panta pirmajās trīs daļās noteikto un nevainīguma prezumpcija ir pieminēta arī Prokuratūras likuma¹⁴ 5. pantā prokurora darbības pamatprincipos, kas noteic, ka “Prokurors lēmumus pieņem patstāvīgi un vienpersoniski, pamatojoties uz savu pārliecību un likumiem, ievērojot personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, nevainīguma prezumpciju, patiesību un likumību”.

Autoresprāt, nevainīguma prezumpcijas nostiprināšana likumā ir ārkārtīgi svarīga, jo tā nodrošina tās reālu piemērošanu un cilvēktiesību aizsardzību. Darba autore secinājusi, ka Latvijas nacionālajos likumos, kā arī Eiropas Savienības tiesību aktos nevainīguma prezumpcija ir skaidri un pārliecinoši nostiprināta. Bet svarīgi ir saprast ne tikai nevainīguma prezumpcijas saturu, bet arī tās būtību un nozīmi.

Profesore K. Strada-Rozenberga norāda, ka “Nevainīguma prezumpcija, kura paredz, ka personu par vainojamu noziedzīgā nodarījumā var atzīt tikai likumā noteiktā kārtībā un ka personai nav jāpierāda savs nevainīgums, un visas šaubas tulkojamas par labu attiecīgajai personai, kā krimināltiesisko jomu raksturojošs princips pazīstams jau gadu simtu garumā. Tas ir piedzīvojis atzišanu, uzplaukumu un, iespējams, arī sašaurinājumu, tomēr saglabāts kā viens no demokrātiska kriminālprocesa stūrakmeņiem”.¹⁵ Autore vēlas norādīt, ka iepriekš minētais ļoti precīzi atspoguļo nevainīguma prezumpcijas būtību un tās nozīmi mūsdienu tiesiskajā valstī. Fakts, ka personai nav jāpierāda sava nevainīguma, bet gan valstij jāpierāda viņas vaina, nodrošina taisnīgu procesu. Īpaši mūsdienās, kad sabiedrība nereti steidzas spriest pirms tiesas,

---

¹² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [aplūkots 25.02.2025]

¹³ Likums “Par tiesu varu” : LV likums. Pieņemts 15.12.1992. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu> [aplūkots 05.03.2025]

¹⁴ Prokuratūras likums: LV likums. Pieņemts 19.05.1994. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57276-prokuraturas-likums> [aplūkots 05.03.2025]

¹⁵ Strada-Rozenberga K. Sabiedriskais viedoklis un tiesas spriešana-savstarpējās ietekmes tiesiski aktuālie aspekti. Nevainīguma prezumpcijas un tiesas atklātuma principu nozīme, evolūcija un problemātika. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti,2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021, 83.lpp.

ir svarīgi atgādināt, ka tikai tiesa var noteikt, vai persona ir vainīga. Tāpēc nevainīguma prezumpcija mūsdienās ir ārkārtīgi aktuāla.

Latvijas filozofe Skaidrīte Lasmane uzskata, ka “Nevainīguma prezumpcija ir iepriekšējs vainas neesamības pieņēmums pēc iespējas taisnīgāka lēmuma pieņemšanas vārdā. Tās mērķis nav saistīts ar vainas/nevainīguma fakta pārskatīšanu, bet ar pierādījuma pamatīgumu, atbildīgumu un pārliecinātību. Lai nepieļautu nevainīgā netaisnu notiesāšanu, kas ir lielākais ļaunums, šaubu gadījumā par labāku atzīts attaisnojums, nevis netaisni piespriests sods. Jo nozīmīgāks minētais princips ir gadījumos, kad sodu sarakstā nav svītrots nāvēssods. Prezumpciju vada humāns un izteikti morāls apsvēruma – ar drošāku un pārliecinošāku pierādījumu novērst nevainīga cilvēka nepatiesas apsūdzības pieļāvumu un kļūdainu tiesas spriedumu”.¹⁶

Satversmes tiesa atzinusi, ka “Nevainīguma prezumpcija ir konstitucionālā pamattiesība, kura galvenokārt izpaužas kriminālprocesa ietvaros”. Tā pasargā indivīdu, par kuru radušās aizdomās par noziedzīgu rīcību, lai to neuzskatītu par vainīgu, pirms vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu un apstiprināta ar tiesas nolēmumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse stingri uzsvērusi, ka tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu piemērojamas tikai tām personām, kurām kriminālprocesa izvirzīta apsūdzība.¹⁷ Pēc darba autores domām, nevainīguma prezumpcija primāri attiecināma uz kriminālprocesu, jo šajā jomā tā ir svarīgākais veids, kā aizsargāt cilvēku pamattiesības. Kriminālprocesā tiek izšķirti jautājumi, kas skar personas brīvību, godu un pat dzīvību, tāpēc ir īpaši svarīgi nodrošināt, lai persona netiktu uzskatīta par vainīgu, kamēr nav pierādīts pretējais.

Austrālijas ģenerālprokurora ministrija raksturo nevainīguma prezumpciju kā “Principu, kas uzliek apsūdzībai pienākumu pierādīt apsūdzību un garantē, ka neviena vaina nevar tikt pierādīta, kamēr apsūdzība nav pierādīta ārpus saprātīgām šaubām”.¹⁸ Darba autore uzskata, ka nevainīguma prezumpcija ir viens no fundamentālajiem cilvēktiesību aizsardzības elementiem, kas garantē taisnīgumu, ka arī sniedz pārliecību, ka persona netiks notiesāta bez skaidriem un pamatotiem pierādījumiem.

Nevainīguma prezumpcija balstās uz trim svarīgiem aspektiem: pirmkārt, ka persona var tikt atzīta par vainīgu tikai tad, ja viņas vaina ir pierādīta likumā noteiktajā kārtībā; otrkārt, ka

---

¹⁶ Lasmane S., Ētikas loma juridiskajā domāšanā. Jurista Vārds. 2025. nr. 7 (1377), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zurnals/286355-etikas-loma-juridiskaja-domasana/> [aplūkots 13.04.2025]

¹⁷ Satversmes tiesa 23.02.2006. sprieduma lietā Nr. 2005-22-01, 4. punkts. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-22-01_spriedums.pdf [aplūkots 13.04.2025]

¹⁸ Attorney-General's Department. Presumption of innocence. Pieejams: <https://www.ag.gov.au/rights-and-protections/human-rights-and-anti-discrimination/human-rights-scrutiny/public-sector-guidance-sheets/presumption-innocence#where-can-i-read-more-about-the-presumption-of-innocence> [aplūkots 22.03.2025]

personai nav pienākuma pierādīt savu nevainību un; treškārt, ka šaubas jāinterpretē šīs personas labā. Visi šie aspekti raksturo nevainīguma prezumpcijas būtību un nozīmi, kas aizsargā pret nepamatotu notiesāšanu un ierobežo valsts varas ļaunprātīgu izmantošanu. Pirmais aspekts, aizliegums uzskatīt personu par vainīgu bez likumā noteikta kārtībā, atspoguļo gan prezumpcijas aizsargfunkciju, gan nepieciešamību nodrošināt tainīgu un neitrālu atteiksmi pret apsūdzēto, kamēr vaina nav pierādīta. Tas paredz piesardzību piespiedu līdzekļu piemērošanā, kā arī uzmanību pievēršot ne tikai apsūdzētiem, bet arī attaisnojošiem pierādījumiem. Nevainīguma prezumpcijas princips, kas nosaka atteiksmi pret apsūdzētajām personām, Kriminālprocesa likuma normās nav saņēmis detalizētu regulējumu, un tas nav arī iespējams. Tomēr tas nenozīmē, ka šis princips var tikt ignorēts. Ikvienai amatpersonai, kas ir atbildīga par procesa norisi, ir jāievēro nevainīguma prezumpcijas būtība, nosakot attieksmi pret personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību.¹⁹

Nevainīguma prezumpcijas otrs būtiskais aspekts norāda, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav atbildīga par savu nevainīguma pierādīšanu. Pirmstiesas procesa laikā pierādīšanas pienākums gulstas uz procesa virzītāju, bet tiesā uz apsūdzības uzturētāju. Tāpat Kriminālprocesa likuma 126.pantā ir paredzētas iespējas pārnest pierādīšanas pienākumu vai tā daļu, taču tikai tādā veidā, kas neierobežo nevainīguma prezumpcijas spēku. Neraugoties uz to, ka nevainīguma prezumpcija ir spēkā, kriminālprocesā var pastāvēt arī citas prezumpcijas, bet to piemērošana var būt tikai ierobežota gan apjomā, gan izpausmē.²⁰ Pēc autores domām, ja cilvēkam būtu jāpierāda nevainīgums, pastāvētu risks, ka viņu sodīs tikai tāpēc, ka viņš to nespēj pierādīt, pat ja patiesībā nav vainīgs.

No Kriminālprocesa likuma 126.panta trešo un ceturto daļu, var secināt, ka pierādīšanas pienākums pilnā apmērā netiek pārnests uz citām personām, tai skaitā apsūdzēto. Ja tiek apstrīdētas fakta legālās prezumpcijas, kas noteiktas Kriminālprocesa likuma 125.pantā, tad saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 126.panta trešo daļu personai ir jāsniedz norādes uz pierādījumiem, kas apliecinātu šī fakta neatbilstību realitātei. Savukārt Kriminālprocesa likuma 126.panta ceturto daļu nosaka, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir pienākums norādīt uz savu alibi vai apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību.²¹

---

¹⁹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 19.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 88-89.lpp.

²⁰ Ibid. 90.lpp.

²¹ Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija- ES minimālie standarti un Latvijas Kriminālprocess, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 6. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā I. 2016. gada 16. – 17. novembris. LU Akadēmiskais apgāds, 2016, Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/34934/Juridiskas_fakultates_6konf_1d_2016.pdf?sequence=1&is%20Allowed=y [aplūkots 13.04.2025.]

Kriminālprocesa likuma 19.panta trešā daļa nosaka, ka nozīme ir tikai saprātīgām šaubām, atšķirībā no abstraktām jeb teorētiskām šaubām, kuras netraucē pieņemt notiesājošu spriedumu. Professore Kristīne Strada - Rozenberga, atsaucoties uz angloamerikāņu tiesību sistēmas avotiem, norāda, ka kriminālprocesā būtiskajiem faktiem jābūt pierādītiem "ārpus saprātīgām šaubām". Tas nenozīme pilnīgu pārliecību, taču prasa ļoti augstu ticamības pakāpi. Pierādījumi, kas pārsniedz saprātīgās šaubas, nozīmē, ka tie ir tik pārliecinoši, ka tikai ļoti maz iespējamība paliek, ka persona ir nevainīga, un pat šāda iespējamība tiek atspēkota, norādot, ka, lai gan tas var būt teorētiski iespējams, konkrētajos apstākļos tas nav ticams.²² Autore arī vēlas uzsvērt, cik svarīgi ir atšķirt reālas, pamatotas šaubas no tādām, kas ir tikai teorētiskas. Autore piekrīt, ka ja tiesai nav nopietnu šaubu par personas vainu un pierādījumi ir ļoti pārliecinoši, tad nav nepieciešams prasīt absolūtu pārliecību - pietiek ar ļoti augstu ticamības līmeni. Tas ir taisnīgi, jo praksē reti kad ir iespējams izslēgt jebkādu iespēju, ka noticis kas cits. Galvenais ir, lai šaubas būtu pamatotas, nevis vienkārši iedomātas.

Tiesību zinātnē, atsaucoties uz Šveices Federālās Augstākās tiesas praksi, pausts, ka fakti, kurus paredzēts inkriminēt apsūdzētajam, ir jābūt pierādītiem ar tik augstu ticamības pakāpi, kas tuvinās drošai pārliecībai. Tiesnesim jānonāk pie secinājuma, kas racionālam novērotājam neatstātu nevienu saprātīgu šaubu. Tajā pašā laikā no tiesas nevar sagaidīt absolūtu noteiktību, jo pilnīga abstraktu vai teorētisku šaubu izslēgšana praksē nav iespējama.²³

Darba autore uzskata, ka pilnīga pārliecība par personas vainu vai nevainīgumu nekad nav iespējama. Tomēr, ja pastāv ļoti augsta varbūtība, ka persona ir vainīga, ir veikti visi nepieciešamie pasākumi un atrasti visi būtiskie pierādījumi, tas būtu pietiekami, lai atzītu personu par vainīgu. Ļoti bieži gadās situācijas, kad nevainīgu cilvēku var apsūdzēt noziegumā, tāpēc ir ļoti svarīgi vispirms pārbaudīt visus pierādījumus un tikai pēc tam veikt turpmākus pasākumus. Īpaši būtiski ir, lai tiesa un valsts amatpersonas nepārkāptu likumu (Kriminālprocesa likuma 19. panta 4. daļa) un neveiktu publiskus paziņojumus par personas vainu, jo tas var neatgriezeniski sabojāt cilvēka reputāciju.

Tiesai vai valsts amatpersonai nav tiesību publiski apgalvot, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ja nav stājies spēkā notiesājošs spriedums. Nevienu nedrīkst uzskatīt par vainīgu, kamēr viņa vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā un persona nav varējusi aizstāvēties. Ja kāds lēmums vai publisks izteikums parāda, ka persona tiek uzskatīta par vainīgu vēl pirms sprieduma, tas ir nevainīguma prezumpcijas pārkāpums. Tajā pašā laikā

---

²² Leja M. Princips "šaubu gadījumā par labu personai" kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2020, NR. 15 (1125), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276427-principis-saubu-gadijuma-par-labu-personai-kriminalprocesa/> [aplūkots 06.03.2025]

²³ Ibid.

iestādes drīkst informēt sabiedrību par izmeklēšanas gaitu un norādīt uz pastāvošām aizdomām, ja tas tiek darīts piesardzīgi un bez apgalvojuma par vainu.²⁴

Eiropas Savienības tiesību politikā lielu nozīmi ieņem Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) prakse par nevainīguma prezumpciju, Zaļajā grāmatā pausts, ka “nevainīguma prezumpciju var izmantot vienīgi persona, pret kuru ir celta kriminālapsūdzība”. Līdz brīdim, kamēr valsts nav pārliecinoši pierādījusi pretējo, apsūdzētais jāuzskata par personu, kura nav izdarījusi noziegumu. Tiesnesis tiesas sēdi nedrīkst sākt ar iepriekšēju pieņēmumu par vainu, un jebkāda publiska norāde uz vainīgumu pirms sprieduma pasludināšanas. Pirmstiesas apcietinājums pieļaujams vien izņēmuma gadījumos, kad pastāv īpaši pamatoti iemesli, un pat tad jānodrošina visu nevainīguma prezumpcijas garantiju ievērošana. Pierādījumu savākšana un vainas pierādīšana ir valsts uzdevums; visas šaubas jātulko apsūdzētā labā. Personai ir tiesības klusēt un neatklāt informāciju, kas varētu vērsties pret viņu, un bez pienācīgas procedūras nav pieļaujama viņa mantas konfiskācija.²⁵

Zaļajā grāmatā pausts, ka nevainīguma prezumpcija parasti izbeidzas līdz ar tiesas spriedumu, kas nosaka vainu. Tomēr Komisija vēlas saprast, kā dažādās dalībvalstīs tieši tiek noteikts brīdis, kad šī prezumpcija izbeidzas. Vai tas notiek pēc pirmās instances tiesas iztiesāšanas vai tikai pēc tam, kad pārsūdzēšana vairs nav iespējama.²⁶

No iepriekšminētā secināms, ka nevainīguma prezumpcija ir fundamentāls kriminālprocesa pamatprincips, saskaņā ar kuru jebkurš apsūdzētais tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā. Apsūdzētajam nav pienākuma pierādīt savu nevainīgumu. Pilnīga pārliecība par personas vainu vai nevainīgumu nekad nav iespējama. Tomēr, ja pastāv ļoti augsta varbūtība, ka persona ir vainīga, ir veikti visi nepieciešamie pasākumi un atrasti visi būtiskie pierādījumi, tas būtu pietiekami, lai atzītu personu par vainīgu. Turpmāk tiks apskatīta nevainīguma prezumpcijas nozīme.

1.2. Nevainīguma prezumpcijas nozīme

Lai tiesvedība būtu taisnīga un efektīva, katram cilvēkam jābūt nodrošinātām procesuālajām garantijām, kas aizsargā viņa tiesības un viena no svarīgākajām procesuālajām garantijām ir nevainīguma prezumpcija.

---

²⁴ Eiropas Kopienu Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2.1. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 22.03.2025.].

²⁵ Eiropas Kopienu Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 17.03.2025.].

²⁶ Eiropas Kopienu Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2.9. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 22.03.2025.].

Nevainīguma prezumpcija ir būtiska procesuāla garantija, kas ir neatņemama taisnīga procesa sastāvdaļa. Lai gan citas tiesības, piemēram, tiesības zināt apsūdzības iemeslus, tiesības iesniegt pierādījumus un tiesības uz nopratināšanu, arī aizsargā personu, nevainīguma prezumpcijai ir īpaša nozīme. Tā palīdz novērst pārsteidzīgu personas atzīšanu par vainīgu, aizsargā pret pārmērīgu spēka pielietošanu un veicina pareizu attieksmi pret apsūdzēto visā procesa laikā. Tikai ievērojot nevainīguma prezumpcijas principu, ir iespējams nodrošināt, ka persona tiek atzīta par vainīgu ne tikai tāpēc, ka pret viņu celta apsūdzība, bet gan pēc padziļināta pierādījumu izvērtēšanas.²⁷

Darba autore pauž viedokli, ka nevainīguma prezumpcija nav tikai formāls princips, bet gan reāls aizsardzības mehānisms, kas neļauj personu uzskatīt par vainīgu, pirms tās vaina nav cītīgi un objektīvi pierādīta.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, ja nevainīguma prezumpcija tiktu uzskatīta par absolūtu, tas nonāktu pretrunā ar Satversmē paredzētajām pamattiesībām un normām. Tādējādi nevainīguma prezumpcija pieļauj iespēju noteikt personai ierobežojumus, ja tie ir svarīgi leģitīma mērķa sasniegšanai un tiek ievērots samērīguma princips. Satversmes tiesa secinājusi, ka “noteiktos gadījumos nevainīguma prezumpcija pieļauj likumdevējam paredzēt fakta legālo prezumpciju tādās tiesiskajās attiecībās, uz kurām šī pamattiesība attiecas”. Arī Eiropas Cilvēktiesību konvencija atzīst iespēju piemērot fakta legālās prezumpcijas, tomēr tā nosaka, ka dalībvalstīm šādas prezumpcijas jāpiemēro rūpīgi, ņemot vērā tās potenciālos riskus, vienlaikus saglabājot personas tiesības uz aizstāvību.²⁸ Autore pilnībā piekrīt, ka nevainīguma prezumpcija nav absolūtas tiesības, jo ir iespējamās situācijas, kad tās piemērošana var tikt ierobežota. Tas ir pieļaujams gadījumos, kad ierobežojums ir samērīgs un netiek apdraudēta personas pamattiesību būtība.

Nevainīguma prezumpcija ir kriminālprocesa princips, kas attiecas uz noteiktu kriminālprocesa dalībnieku grupu. Tā attiecas uz personām, kuras tiek uzskatītas par iespējami vainīgām noziedzīgā nodarījumā, kas paredzēts Krimināllikumā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likumu šajā gadījumā tiek lietots termins “persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību”. Nevainīguma prezumpcija attiecas uz visām personām, kurām ir šādas tiesības, bet neaptver personas, kuras jau ir notiesātas, jo attiecībā uz viņiem vainas pieņēmums jau ir tiesiski

---

²⁷ Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija: kas tā ir, Ko un kāpēc paredz? Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2019, 43.lpp Pieejams: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/Jur.konf-77_03_Strada-Rozenberga.pdf [aplūkots 06.03.2025]

²⁸ Satversmes tiesa 15.11.2016. sprieduma lietā Nr. 2015-25-01, 19. punkts. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/12/2015-25-01_Spriedums.pdf [aplūkots 20.04.2025.].

konstatēts.²⁹ Autore nonāk pie secinājuma, ka tomēr ir svarīgi atzīmēt, ka nevainīguma prezumpcija neattiecas uz visiem kriminālprocesa dalībniekiem. Šis princips attiecas tikai uz personām tiesībām līdz brīdim, kad tiek pieņemts tiesiskais lēmums, kas apliecina viņu vainu. Piemēram, notiesātajiem šis princips vairs nepiemērojas, jo viņiem jau ir noteikts konkrēts tiesisks spriedums. Tas norāda uz nevainīguma prezumpcijas ierobežoto darbības sfēru un tās svarīgo lomu, nodrošinot, ka tikai pierādīta vainas esamība var novest pie sodāmības.

Latvijā jau atzīts, ka nevainīguma prezumpcija attiecas arī uz juridiskām personām, “pielāgojot tās elementus juridiskās personas kvazikriminālatbildībai”. Tomēr neskaidrības rodas saistība ar Direktīvu 2016/343, jo tā ir attiecināta tikai uz fiziskām personām.³⁰

Atbilstoši Direktīvas 2016/343 2.pantu: “Šī direktīva attiecas uz fiziskām personām, kuras ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. To piemēro visos kriminālprocesa posmos – no brīža, kad persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, līdz brīdim, kad nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis attiecīgo noziedzīgu nodarījumu, ir kļuvis nepārsūdzams”.

Pēc darba autores domām, būtisks trūkums šajā direktīvā ir tas, ka tā attiecas tikai uz fiziskām personām, jo mūsdienās arvien biežāk notiek tiesvedības arī attiecībā uz juridiskajām personām, un bez skaidra regulējuma būs grūti nodrošināt objektīvu un godīgu lietas izskatīšanu.

Nevainīguma prezumpcijas piemērošana fiziskām un juridiskām personām atšķiras, jo šo subjektu vajadzības un aizsardzības līmeņi būtiski atšķiras. Juridiskās personas nevar pilnā apmērā izmantot tās pašas tiesības, kas izriet no nevainīguma prezumpcijas un kas ir piešķirtas fiziskām personām. Ņemot vērā, ka prakse attiecībā uz fizisko personu ir krietni attīstītāka, Eiropas Savienībai pagaidām nav izdevies vienoties par minimālajiem standartiem, kas būtu attiecināmi uz juridiskām personām.³¹

Senāts, izskatot lietu par juridiskās personas tiesībām uz kriminālprocesa izskatīšanu saprātīgā termiņā, piekrīt juridiskajā literatūrā paustajam, ka “No Kriminālprocesa likumā ietvertajiem pamatprincipiem izriet, ka, tieši tāpat kā procesos pret fizisku personu, arī attiecībā

---

²⁹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 19. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 89.lpp.

³⁰ Jarkina V., Niklase K., Nevainīguma prezumpcija juridiskai personai. Jurista Vārds, 2021, nr.30 (1192), Pieejams: <https://m.juristavards.lv/doc/279269-nevainiguma-prezumpcija-juridiskai-personai/> [aplūkots 02.03.2025]

³¹ Ibid.

uz juridisku personu ir respektējami visi kriminālprocesa pamatprincipi, ciktāl tie vispār var tikt uz to attiecināti”.³²

Tomēr, izskatot lietu par tiesībām uz pēdējo vārdu procesā par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu juridiskajai personai, Senāts atzīst, ka “Juridiskā persona pēdējo vārdu pati nevar paust, kā arī šīs tiesības uz pēdējo vārdu nevar nodot juridiskas personas pārstāvim”.³³

Izvērtējot Senāta praksi, darba autore secina, ka neskatoties uz ierobežotajām procesuālajām garantijām juridiskajām personām, nevainīguma prezumpcija ir saistoša ikvienam, neatkarīgi no tā, vai apsūdzētais ir fiziska vai juridiska persona. No tā izriet, ka nacionālajā tiesību sistēmā, interpretējot kriminālprocesa pamatprincipus, šo pamatprincipu garantijas varētu tikt attiecinātas arī uz juridiskajām personām, un noteiktos gadījumos tās jau šobrīd var tikt aizsargātas. Tomēr neskaidrības rada Direktīvas 2016/343 2. pants, kas nosaka, ka šī direktīva attiecas uz fiziskām personām. Autore uzskata, ka nepieciešams skaidrs un tiešs regulējums, kas precīzi definētu, kādā apjomā nevainīguma prezumpcija attiecas uz juridiskajām personām.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain”³⁴ atzinusi, ka pierādīšanas pienākums gulstas uz apsūdzību, un jebkuras šaubas jāiztulko par labu apsūdzētajam. No tā izriet arī, ka tieši apsūdzībai ir pienākums nodrošināt, lai apsūdzētais tiktu informēts par viņam izvirzītās apsūdzību būtību, lai viņš varētu pienācīgi sagatavot savu aizstāvību un iesniegt attiecīgus pierādījumus, kas ļautu pamatoti pieņemt notiesājošu spriedumu. Autoresprāt, ir ļoti svarīgi, lai apsūdzētajam skaidri izskaidrotu, par ko viņš tiek apsūdzēts. Tikai tad viņš var pilnvērtīgi sevi aizstāvēt un sagatavoties tiesas procesam. Turklāt, ja persona saprot apsūdzības būtību, tā var iesniegt pierādījumus, kas palīdz pierādīt viņa nevainīgumu, piemēram, norādīt alibi.

Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi Komisija ir secinājusi, ka pastāv trīs gadījumi, kuros pierādīšanas pienākums nepiekrīt tikai apsūdzības uzturētājam. Pirmkārt, ja persona tiek saukta pie atbildības neatkarīgi no tās vainas. Otrkārt, ja noteiktos gadījumos pierādīšanas pienākums gulstas uz pretējo pusi. Treškārt, ja ir pieņemts lēmums par mantas konfiskāciju.³⁵

---

³² Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2025.gada 11. marta lēmums Lieta Nr. 11816006914. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv> [aplūkots 09.05.2025.].

³³ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2024.gada 29. oktobra lēmums Lieta Nr. 11816006620. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv> [aplūkots 09.05.2025.].

³⁴ ECT 06.12.1988. spriedums lietā Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain, 77. punkts Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57429%22%5D%7D> [aplūkots 13.04.2025.].

³⁵ Eiropas Kopienų Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2.3. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 13.04.2025.].

Tāpat ir svarīgi atzīmēt, ka viena apsūdzētā vainas atzīšana neattiecas uz pārējiem apsūdzētajiem. Tā piemēram Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – EST) lietā C-377/18³⁶, tika aplūkota tādā situācijā, kurā tika noslēgta vienošanās starp prokuroru un personu saistībā ar kriminālprocesu, kur ir iesaistītas vairākas personas. Tomēr pēc būtības šī vienošanās attiecas tikai uz personu, kas bija atzinusi savu vainu. Pārējie apsūdzētie, kuri tajā nepiedalījās, nav atteikušies no savām procesuālajām tiesībām, ieskaitot tiesības uz nevainīguma prezumpciju. No tā izriet, ka, lai arī pārējie apsūdzētie formāli piekrita šīs vienošanās noslēgšanai, viņi vienlaikus skaidri paziņoja, ka neatzīst savu vainu un turpina uzskatīt sevi par nevainīgiem.

Darba autore uzskata, ka tas ir vēl viens piemērs tam, kā darbojas nevainīguma prezumpcija. Varēja šķist, ka viens no personām, kuras apsūdz noziedzīgā nodarījumā ir atzinis vainu, tādējādi radot iespaidu, ka arī pārējie ir vainīgi. Tomēr likuma priekšā apgalvojumi bez pierādījumiem nav nozīmīgi, un šīs personas paliek nevainīgas citu acīs, līdz viņu vaina tiks pierādīta tiesā vai viņi paši nepiekrītis noslēgt vienošanos.

Nevainīguma prezumpcija ietver arī personas tiesības neliecināt pret sevi, kas sevī ietver gan tiesības klusēt, gan tiesības nesniegt pierādījumus, kas varētu tikt izmantoti pret viņu pašu. Apsūdzētajam ir tiesības atteikties gan no atbildēm uz jautājumiem, gan no pierādījumu sniegšanas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vairākkārt uzsvērusi, ka, lai arī šīs tiesības nav tieši minētas Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, tās ir neatņemama taisnīgas tiesvedības sastāvdaļa. Šo principu mērķis ir aizsargāt personas no jebkāda nepamatota spiediena no valsts puses, tādējādi mazinot iespēju, ka process kļūtu netaisnīgs, un nodrošinot līdzsvaru starp abām procesa pusēm. Valsts pienākums ir pierādīt apsūdzētā vainu, neizmantojot metodes, kas balstītas uz piespiešanu vai citiem prettiesiskiem līdzekļiem. “Šīs tiesības nav atceļamas arī ar atsauci uz sabiedrības drošību vai kārtību”. Tās ir saistītas tiesības, jo katrs spiediens, lai persona pati sevi inkriminētu, vienlaikus pārkāpj viņas tiesības klusēt. Ja persona tiek pakļauta spiedienam sadarboties ar izmeklēšanas iestādēm pirmstiesas procesā, tas var negatīvi ietekmēt viņas iespējas aizstāvēties un apdraudēt visa tiesas procesa objektivitāti.³⁷

Apkopojot visu iepriekš minēto, darba autore var secināt, ka nevainīguma prezumpcijai ir milzīga nozīme tiesību sistēmā. Tā palīdz nepieņemt notiesājošu spriedumu, pirms nav atrasti visi nepieciešamie pierādījumi, aizsargā nevainīgas personas reputāciju un nodrošina, ka visas saprātīgās šaubas par vainu tiek vērtētas par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Nevainīguma prezumpcijas nostiprināšana likumā ir ārkārtīgi svarīga, jo tā nodrošina tās reālu

---

³⁶EST 05.09.2019. spriedums lietā C-377/18, 45.punkts, Pieejams : <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=214960&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=17286669> [aplūkots 27.03.2025.].

³⁷ Eiropas Kopienų Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2.4. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 22.03.2025.].

piemērošanu un cilvēktiesību aizsardzību. Darba autore secinājusi, ka Latvijas nacionālajos likumos, kā arī Eiropas Savienības tiesību aktos nevainīguma prezumpcija ir skaidri un pārliecinoši nostiprināta. Tāpat tā nodrošina vēl vienas ne mazāk svarīgas tiesības - tiesības neliecināt pret sevi un tiesības klusēt. Šo tiesību nozīme ir īpaši liela kriminālprocesā, kur izmeklēšanas spiediens var novest pie piespiedu atzīšanās, kas ne vienmēr atbilst patiesībai. Klusēšanas garantija palīdz aizsargāt personas tiesības. Nākamajā nodaļā tiks aplūkota šo tiesību juridiskā būtība, to normatīvais regulējums, kā arī praktiskie piemērošanas aspekti kriminālprocesā.

2. TIESĪBAS KLUSĒT - NEVAINĪGUMA PREZUMPCIJAS BŪTISKS ASPEKTS.

Personas tiesības klusēt un neliecināt pret sevi ir būtiska procesuālā garantija, kas nodrošina taisnīgāku kriminālprocesu. Šīs tiesības ir cieši saistītas ar nevainīguma prezumpciju. "Tiesības klusēt ir vispāratzīts kriminālprocesuālo tiesību starptautisks standarts."³⁸

Tiesības klusēt ieņem nozīmīgu vietu kriminālprocesā, jo tās ir cieši saistītas ar fundamentāliem kriminālprocesuālajiem principiem, piemēram, nevainīguma prezumpciju, cilvēktiesību aizsardzību, tiesībām uz taisnīgu tiesu, spīdzināšanas un pazemošanas aizliegumu, aizstāvības tiesībām kā arī procesuālās līdzvērtības principu. Lai novērstu netaisnīgu iznākumu attiecībā uz personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir jānodrošina efektīvas garantijas tam, ka process būs objektīvs un taisnīgs. Viens no veidiem, kā to panākt, ir nodrošināt minimālo kriminālprocesuālo pamattiesību apjomu, kurā ietilpst arī tiesības klusēt.³⁹

2016. gada 12. februārī Eiropas Komisija izplatīja nozīmīgu paziņojumu presei, kurā informēja par jaunu noteikumu ieviešanu ar mērķi nodrošināt nevainīguma prezumpcijas ievērošanu. Šie noteikumi būs attiecināmi uz visām personām, kuras ir aizdomās turētās vai apsūdzētās kriminālprocesā. Tie garantēs, ka:

1. Saskaņā ar jaunajiem noteikumiem valsts iestādēm un tiesām būs aizliegts publiski paust apgalvojumus par personas vainīgumu, kamēr tā nav tiesiski pierādīta. Tādējādi visās Eiropas Savienības dalībvalstīs tiks nodrošināta vienota nevainīguma prezumpcijas izpratne.
2. Noteikumi uzsver, ka tieši apsūdzības izvirzītājam ir pienākums pierādīt personas vainu, nevis apsūdzētajai personai jāapliecina sava nevainība. Visos gadījumos, kad pastāv saprātīgas šaubas, tās ir jāvērtē par labu aizdomās turētajam vai apsūdzētajam
3. Personas tiesības klusēt un sevi neapsūdzēt tiks stingri aizsargātas. Šo tiesību izmantošana nedrīkst tikt izmantota kā pamats notiesājošam spriedumam.⁴⁰

Jaunie noteikumi pamatojas uz Eiropas Savienības pamattiesībām, kas nostiprinātas Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā.⁴¹ Lai nostiprinātu atsevišķus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā

---

³⁸ Berezins A. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista Vārds, 2017, nr.52 (1006), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/271910-kriminalprocesuala-pamattiesiba-kluset-saturs-un-problematika/> [aplūkots 06.03.2025]

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Eiropas Komisija - Paziņojums presei. Tiesības uz taisnīgu tiesu – jauni noteikumi nevainīguma prezumpcijas garantēšanai. Pieejams: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/lv/ip_16_291/IP_16_291_LV.pdf [aplūkots 22.03.2025]

⁴¹ Ibid.

tiesā kriminālprocesā, tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343, kas stājās spēkā 2016. gada 9. martā.⁴² Latvijā direktīvas prasības stājās spēkā 2018. gada 25. oktobrī.⁴³

Šīs direktīvas mērķis ir “Veicināt tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā, nosakot kopējus minimālos noteikumus attiecībā uz nevainīguma prezumpcijas un tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētiem aspektiem.”⁴⁴ Darba autore uzskata, ka šīs direktīva ir svarīga ne tikai tāpēc, ka tā stiprina apsūdzēto tiesības, bet arī tādēļ, ka palīdz nodrošināt vienotu pieeju tiesību aizsardzībai visās Eiropas Savienības valstīs.

Direktīvas 2016/343 preambulas 24. apsvērumā noteikts, ka tiesības klusēt ir cieši saistītas ar nevainīguma prezumpciju un kalpo kā aizsardzības līdzekli, lai persona neliecinātu pret sevi.

Direktīvas 2016/343 preambulas 26. apsvērumā noteikts, ka tiesības klusēt un tiesības neliecināt pret sevi attiecas tikai uz jautājumiem, kas saistīti ar noziedzīgo nodarījumu, par kuru persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, bet ne uz jautājumiem, kas saistīti ar aizdomās turētā vai apsūdzētā identifikāciju.

Kā uzsvērts Direktīvas preambulas 27. un 28. apsvērumā noteikts, ka tiesības klusēt un neliecināt pret sevi nozīmē, ka valsts iestādēm nevajadzētu piespiest aizdomās turētās vai apsūdzētās personas sniegt jebkādu informāciju, ja tās negrib to darīt. Lai noskaidrotu, vai šīs tiesības ir tikušas pārkāptas, jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas interpretācija, kas balstīta uz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju. Tiesību klusēt un tiesību neliecināt pret sevi izmantošana nedrīkst tikt uzskatīta par pierādījumu, ka persona ir vainīga, un nedrīkst tikt izmantota pret aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām.

Kā norādījis lektors Gunārs Kūtris: “Šķiet, ka šie apsvērumi ir pietiekami argumenti tam, ka personu nedrīkst notiesāt tikai tāpēc, ka viņa ir izmantojusi savas cilvēktiesības un vienkārši klusējusi. Personas vainas pierādīšanai izmeklēšanas iestādei un prokuratūrai tomēr ir jāiegūst pierādījumi, tieši vainas pierādījumi, nevis kaut kādi pieņēmumi vai prezumpcijas. Savukārt

---

⁴² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Pieņemts 09.03.2016. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343> [aplūkots 02.03.2025]

⁴³ Jarkina V., Niklase K., Nevainīguma prezumpcija juridiskai personai. Jurista Vārds, 2021, nr.30 (1192), Pieejams: <https://m.juristavards.lv/doc/279269-nevainiguma-prezumpcija-juridiskai-personai/> [aplūkots 02.03.2025]

⁴⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Pieņemts 09.03.2016. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343> [aplūkots 02.03.2025]

tiesai ir pienākums šos pierādījumus pārbaudīt”.⁴⁵ Darba autore piekrīt, ka nav pareizi notiesāt personu tikai tāpēc, ka tā ir izmantojusi tiesības klusēt. Vaina jāizvērtē tikai, pamatojoties uz pierādījumiem, kas ir balstīti uz faktiem, nevis uz pieņēmumiem. Tiesai ir jānodrošina, ka visi pierādījumi tiek rūpīgi pārbaudīti un izvērtēti, lai nodrošinātu taisnīgu tiesvedību.

Direktīvas 2016/343 preambulas 45. apsvērumā uzsvērts, ka, ja pierādījumi no aizdomās turētā vai apsūdzētā ir iegūti, pārkāpjot viņa tiesības klusēt vai tiesības neliecināt pret sevi, tiesām un tiesnešiem jārespektē personas tiesības uz aizstāvību un jāgarantē taisnīgs tiesas process. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra ir atzīts, ka kriminālprocess nav uzskatāms par taisnīgu, ja būtiski tiek pamatoti ar pierādījumiem, kas iegūti, izmantojot spīdzināšanu vai citu cietsirdīgu izturēšanos, kas pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu.

Direktīvas 2016/343 7. pantā noteiktas tiesības klusēt un neliecināt pret sevi. Pamatojoties uz 7. panta 1. punktu dalībvalstis nodrošina, ka “aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības klusēt attiecībā uz noziedzīgo nodarījumu, par kura izdarīšanu tos tur aizdomās vai apsūdz.” Šā panta 2. punkts noteic, ka “dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības neliecināt pret sevi.” Atbilstoši šā panta 3.punktam “fakts, ka tiek izmantotas tiesības neliecināt pret sevi, neliedz kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kurus var likumīgi iegūt, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turēto vai apsūdzēto gribas.” Direktīvas 7.panta 4. punkts noteic, ka “dalībvalstis var atļaut to tiesu iestādēm, pieņemot notiesājošu spriedumu, ņemt vērā aizdomās turētā un apsūdzētā sadarbību.” Pamatojoties uz 7. panta 5. punktu tas, ka “aizdomās turētie un apsūdzētie izmanto tiesības klusēt vai tiesības neliecināt pret sevi, netiek vērsti pret tiem, un šo faktu neuzskata par pierādījumu tam, ka tie ir izdarījuši konkrēto noziedzīgo nodarījumu.”

Autore vēlas uzsvērt, ka Direktīva 2016/343 nodrošina apsūdzētajiem tiesības klusēt un aizsargā viņus no piespiedu mēģinājumiem liecināt pret sevi. Tas ir svarīgi, lai novērstu iespējamus pārkāpumus izmeklēšanas laikā un veicinātu taisnīgākus tiesas procesus, palielinot sabiedrības uzticību tiesu sistēmai. Tā palīdz veidot kultūru, kurā cilvēks tiek uzskatīts par nevainīgu līdz tiek pierādīta viņa vaina, tādējādi stiprinot nevainīguma prezumpciju, kas ir viens no galvenajiem tiesību principiem demokrātiskajās valstīs.

No Latvijas Kriminālprocesa likuma 60.²panta 1.daļas izriet, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir šādas tiesības: “klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt.”

Eiropas Cilvēktiesību tiesa līdz šim nav skaidri noteikusi, vai tiesības klusēt attiecināmas arī uz juridiskām personām. Savukārt Eiropas Tiesa ir paudusi nostāju, ka juridiskām personām

---

⁴⁵ Kūtris G. Taisnīgums un nevainīguma prezumpcija procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Jurista Vārds,2022, NR. 49 (1263). Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/282423-taisnigums-un-nevainiguma-prezumpcija-procesa-par-noziedzīgi-iegutu-mantu/> [aplūkots 06.03.2025]

šīs tiesības nav absolūtas – tām ir pienākums sniegt informāciju par faktiem, taču tās nevar piespiest atzīt savu vainu pārkāpumā.⁴⁶

Tiesību zinātnē atzīts, ka “Tiesības klusēt (neatbildēt uz jautājumiem) un tiesības neliecināt pret sevi jeb tiesības neizdot pierādījumus pret sevi ir divas patstāvīgas, bet savā starpā saistītas imunitātes. Tiesības neliecināt pret sevi (neizdot pierādījumus) ir plašākas un ietver sevī tiesības klusēt (neatbildēt uz jautājumiem)”.⁴⁷ Pēc autores domām, tiesības klusēt un neliecināt pret sevi spēlē būtisku lomu taisnīgas tiesvedības nodrošināšanā un apsūdzētās personas aizsardzībā.

Tiesību klusēt jēga izriet no nevainīguma prezumpcijas būtības, kas paredz, ka apsūdzētā vainas pierādīšana ir apsūdzības uzturētāja pienākums, un jebkādas šaubas ir jāinterpretē par labu apsūdzētajam.⁴⁸

Nevainīguma prezumpcijas īstenošana praksē lielā mērā ir saistīta ar tiesībām klusēt un nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, šīs tiesības aizsargā personu no brīža, kad pret personu uzsākts kriminālprocess, ka arī pasargā pret nelikumīgu policijas spiedienu un garantē, ka informācija par faktiem tiks iegūta likumīgā veidā.⁴⁹ Darba autore uzskata, ka ir pareizi, ka ikvienam cilvēkam ir tiesības klusēt un neliecināt pret sevi, pat ja pastāv liela varbūtība, ka viņš ir vainīgs. Dzīvē mēdz gadīties situācijas, kad visi ir pārliecināti par cilvēka vainu, bet vēlāk izrādās, ka viņš ir bijis nevainīgs. Tāpēc šādas pamattiesības ir ļoti svarīgas, jo tās pasargā tos, kuri var tikt netaisnīgi apsūdzēti.

Apsūdzētā atteikšanās sniegt jebkādu liecību vai pilnīgs noliegums par savu saistību ar noziedzīgo nodarījumu jānodala no daļējas klusēšanas, kas praksē ir izplatīts. Šāda daļēja klusēšana nav pielīdzināma tiesību neliecināt izmantošanai, bet tiek ņemta vērā, vērtējot pierādījumu vispārējo kopumu.⁵⁰ Autore pilnībā piekrīt, ka ja apsūdzētais daļēji atbild uz jautājumiem, viņa liecības var tikt analizētas un salīdzinātas ar citiem lietas materiāliem, savukārt pilnīga klusēšana tiek traktēta kā tiesību neliecināt īstenošana.

---

⁴⁶ Eiropas Kopienų Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2.5. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 22.03.2025].

⁴⁷ Leja M. Tiesības neliecināt pret sev. Jurista Vārds, 2013, NR. 32 (783), Pieejams : <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/258738-tiesibas-neliecinat-pret-sevi/> [aplūkots 06.03.2025]

⁴⁸ Berezins A. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista Vārds, 2017, nr.52 (1006), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/271910-kriminalprocesuala-pamattiesiba-kluset-saturs-un-problematika/> [aplūkots 22.03.2025]

⁴⁹ Kulmanis O. Pierādījumu pieļaujāmības tiesiskie un praktiskie aspekti. Promocijas darbs. 2023. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/65069/298-98105-Kulmanis_Oskars_ok13017.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 15.04.2025]

⁵⁰ Leja M. Atgriežoties pie tiesību neliecināt pret sevi satura. Jurista Vārds, 2020, NR. 27 (1137), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276872-atgriezoties-pie-tiesibu-neliecinat-pret-sevi-satura/> [aplūkots 28.03.2025]

Daļēja klusēšana attiecas tikai uz tiem gadījumiem, kad apsūdzētais izsakās par lietas būtiskajiem apstākļiem, taču izvēlas noklusēt noteiktu informāciju. Tādējādi ar to nav jāsaprot vispārējs vainas noliegums vai izvairīšanās no atbildēm.⁵¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka šo tiesību galvenais mērķis ir pasargāt apsūdzēto no iespējamās valsts iestāžu spiediena vai piespiešanas, tādējādi samazinot iespēju, ka tiesvedība noritēs netaisnīgi, jo šādā veidā iegūtās liecības var būt nepatiesas. Tāpat šīs tiesības nodrošina cieņu pret apsūdzētā vēlmi izmantot tiesības klusēt.⁵² Pēc darba autores domām, tiesībām klusēt ir milzīga nozīme tiesību sistēmā, jo tieši tās ļauj personām, kuras tiek apsūdzētas noziegumā, pat ja tās patiesībā to nav izdarījušas, nesniegt lieku informāciju bez advokāta, kas varētu tikt izmantota pret viņiem. Stresa situācijās pastāv risks nepareizi paust informāciju, kas var novest pie kļūdas un rezultātā tikt notiesāts nepareizs cilvēks.

Lielākajā daļā Eiropas Savienības dalībvalstu pastāv pienākums informēt apsūdzēto par viņam piemītošajām tiesībām klusēt. Ja šis pienākums netiek izpildīts, dažas dalībvalstis paredz, ka tādā veidā iegūtie pierādījumi var tikt atzīti par nepieļaujamiem. Citas dalībvalstis šo neizziņošanu kvalificē kā procesuālu pārkāpumu, kas vēlāk var kļūt par nopietnu argumentu notiesājošā sprieduma pārsūdzēšanai apelācijas instances tiesā.⁵³

Kriminālprocesa likuma 150.panta 4.punkts noteic, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, jau pratināšanas sākumā tiek paskaidrotas tās tiesības neliecināt. Tāpat viņa tiek brīdināta, ka jebkurš izteikums var tikt izmantots pret viņu, kā arī informēta par sekām, kas var iestāties, sniedzot apzināti nepatiesas liecības. Senāts norāda, ka “Tādējādi procesa virzītāja pienākums izskaidrot personai tiesības neliecināt pret sevi attiecināmas uz kriminālprocesuālajā likumā paredzēto nopratināšanu. Ja persona Kriminālprocesa likuma 131.panta otrās daļas kārtībā pēc brīvas gribas sniedz informāciju citam, tajā skaitā policijas darbiniekam, nepastāvot pratināšanas nosacījumam, tad persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pati uzņemas atbildību, ka paustās ziņas var būt izmantotas pret viņu”.⁵⁴

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Allan v. the United Kingdom”⁵⁵ atzinusi, ka tiesības klusēt un privilēģija sevi neinkriminēt galvenokārt ir vērstas uz aizsardzību pret nelikumīgu

---

⁵¹ Leja M. Atgriežoties pie tiesību neliecināt pret sevi satura. Jurista Vārds, 2020, NR. 27 (1137), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276872-atgriezoties-pie-tiesibu-neliecinat-pret-sevi-satura/> [aplūkots 28.03.2025]

⁵² Leja M. Tiesības neliecināt pret sev. Jurista Vārds, 2013, NR. 32 (783), Pieejams : <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/258738-tiesibas-neliecinat-pret-sevi/> [aplūkots 06.03.2025]

⁵³ Eiropas Kopienų Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2.5. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 22.03.2025.].

⁵⁴ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021.gada 28. maija lēmums. Lieta Nr. 11221077816. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv> [aplūkots 29.03.2025.].

⁵⁵ ECT 05.11.2002. spriedums lietā Allan v. the United Kingdom, 50. punkts Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#f{%22itemid%22:\[%22001-60713%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#f{%22itemid%22:[%22001-60713%22]}) [aplūkots 15.04.2025]

iestāžu spiedienu un pierādījumu iegūšanu, izmantojot piespiešanu vai apsūdzētā gribas apspiešanu, taču šo tiesību apjoms nav ierobežots tikai ar fiziska vai psiholoģiska spēka pielietošanu. Šīs tiesības, kā to iepriekš norādījusi Tiesa, ir pamatā taisnīgai tiesvedībai un būtībā aizsargā aizdomās turētā brīvību pašam izvēlēties - sniegt liecības vai saglabāt klusēšanu iztaujāšanas laikā. Šī izvēles brīvība faktiski tiek apdraudēta, ja, izvēloties klusēšanu, aizdomās turētais tomēr veic atzīšanos vai citus inkriminējošus paziņojumus, kas iegūti ar varas iestāžu maldināšanu, kurām neizdevās iegūt šādu informāciju oficiālu nopratināšanas laikā, un ja šie paziņojumi vēlāk tiek izmantoti kā pierādījumi tiesā.

Analizējot iepriekš aprakstīto Senāta praksi un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, darba autore nonākusi pie secinājuma, cik būtiski ir iestādēm stingri ievērot gan likumu, gan cilvēktiesības. No vienas puses, ir svarīgi, lai katram cilvēkam tiktu skaidri izskaidrotas viņa tiesības, īpaši tiesības neliecināt pret sevi, jo tas ir valsts pienākums, lai nodrošinātu taisnīgumu. No otras puses, arī personai ir jāapzinās sava atbildība, ja viņa pēc savas gribas izpauž informāciju ārpus nopratināšanas procedūras. Tomēr šādās situācijās valsts nedrīkst izmantot viltību vai maldināšanu, lai apietu aizsardzības garantijas. Pat ja pastāv aizdomas par personas vainu, tas nav pamats cilvēktiesību ignorēšanai, jo tās aizsargā pat tos, kuri ir nepamatoti apsūdzēti. Tādējādi taisnīguma sasniegšana iespējama tikai tad, ja likums un cilvēktiesības tiek ievērotas vienlīdzīgi.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants neparedz šķēršļus tam, ka persona pati - gan tieši, gan klusējot - var atteikties no tiesībām, ko garantē tiesības uz taisnīgu tiesu, tostarp arī no juridiskās palīdzības. Tomēr šādai atteikšanās izpaušmei jābūt nepārprotamai, tai jābūt brīvprātīgai, apzinātai un saprātīgai. Lai arī atteikums var izteikt netieši, ir būtiski, lai persona būtu apzinājusies savas rīcības sekas un spētu tās paredzēt. Tajā pašā laikā atteikšanās nedrīkst stāties pretstatā ar būtiskām sabiedrības interesēm.⁵⁶ Darba autore arī uzskata, ka ir ļoti svarīgi, lai cilvēkam būtu tiesības gan izmantot savas tiesības, gan atteikties no tām. Autore arī piekrīt, ka tomēr šādam atteikumam jābūt brīvprātīgam, un, ja cilvēks izvēlas atteikties no savām tiesībām, viņam jāapzinās, ka tas var novest pie nevēlamām sekām un pat tikt izmantots pret viņu. Pat jau no pirmā skatījuma šķiet dīvaini, ka persona var atteikties no tiesībām, kas varētu uzlabot tās tiesisko stāvokli, darba autore uzskata, ka šāda iespēja ļauj cilvēkam brīvi izvēlēties – izmantot savas tiesības vai nē. Tādējādi tiek apliecināts, ka indivīdam vienmēr saglabājas izvēles brīvība, un tas ir būtiski.

---

⁵⁶ Kulmanis O. Pierādījumu pieļaujamības tiesiskie un praktiskie aspekti. Promocijas darbs. 2023. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/65069/298-98105-Kulmanis_Oskars_ok13017.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 15.04.2025]

Apkopojot visu iepriekš teikto, autore secina, ka tiesības klusēt ir svarīgs taisnīgas tiesas elements. Šīs tiesības balstās uz aizsardzību pret piespiešanu sevi apsūdzēt un ir cieši saistītas ar nevainīguma prezumpciju. Tās ļauj apsūdzētajam palikt neitrālam, nemainot tā tiesisko stāvokli uz sliktāku. Tomēr šīs tiesības ir cieši saistītas ar ne mazāk svarīgām tiesībām – tiesībām nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, kas aptver ne tikai klusēšanu, bet arī aizsardzību pret piespiedu pierādījumu iegūšanu no pašas personas. Tālāk aplūkosim, kā šīs tiesības tiek īstenotas praksē un kādi juridiskie mehānismi nodrošina to ievērošanu praksē.

3. TIESĪBAS NESNIEGT SEVI INKRIMINĒJOŠUS PIERĀDĪJUMUS

3.1. Tiesību nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus nozīme

Visi pierādījumi ir jāiegūst, pamatojoties uz likumu, un tiem jāatbilst galvenajiem kriminālprocesa pamatprincipiem, tostarp nevainīguma prezumpcijai. Pamatojoties uz Latvijas Kriminālprocesa likuma 130.panta 1. daļu “Kriminālprocesa laikā iegūtās ziņas par faktiem ir pieļaujams izmantot kā pierādījumus, ja tās iegūtas un procesuāli nostiprinātas šajā likumā noteiktajā kārtībā.” Tas nozīme, ka jebkuri pierādījumi, kas iegūti nelikumīgi vai pārkāpjot apsūdzētā tiesības, nav izmantojami pret viņu. Tāpat ir svarīgi, lai izmekēšanas un tiesas procesa gaitā tiktu nodrošinātas tiesības uz aizstāvību, tostarp tiesības uz advokātu, tiesības klusēt un neliecināt pret sevi. Tas palīdz izvairīties no negodīgi iegūtiem pierādījumiem, kas varētu novest pie nevainīga cilvēka notiesāšanas. Tāpēc ir ir būtiski visā kriminālprocesa laikā ievērot personas tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus.

Kā jau tika atzīmēts, atbilstoši Direktīvas 2016/343 7. panta 3. punktam “Fakts, ka tiek izmantotas tiesības neliecināt pret sevi, neliedz kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kurus var likumīgi iegūt, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turēto vai apsūdzēto gribas”.

Atbilstoši Direktīvas 2016/343 preambulas 25. apsvērumam tiesības neliecināt pret sevi ir viens no galvenajiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem. Ja aizdomās turētajam vai apsūdzētajam tiek lūgts sniegt paskaidrojumus vai atbildēt uz jautājumiem, viņam nedrīkst uzlikt par pienākumu sniegt dokumentus, pierādījumus vai informāciju, kas varētu tikt izmantoti viņa paša vainas pierādīšanai.

Saskaņā ar Direktīvas preambulas 29. apsvērumu tiesību neliecināt pret sevi īstenošana nedrīkst liegt kompetentajām iestādēm iegūt pierādījumus, kurus iespējams likumīgi iegūt no aizdomās turētā vai apsūdzētā, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus un kuri nav atkarīgi no personas gribas. Šādi pierādījumi var ietvert, piemēram, materiālus, kas iegūti pamatojoties uz tiesas rīkojumu; dokumentus, kuru glabāšana un izsniegšana paredz normatīvie pienākumi; kā arī izelpas, asins un urīna paraugus un ķermeņa audu paraugus DNS analīzēm.

Darba autore uzskata, ka tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus ir cieši saistītas ar tiesībām uz taisnīgu tiesu. Šīs tiesības aizsargā aizdomās turētos un apsūdzētos no piespiešanas sniegt pierādījumus, kas varētu novest pie viņu notiesāšanas. Tas palīdz, lai tiesas process būtu taisnīgs un nevienu nesodītu tikai tāpēc, ka viņš tika spiests sniegt pierādījumus.

Tāpat šīs tiesības ir nostiprinātas Latvijas Kriminālprocesa likumā. No Latvijas Kriminālprocesa likuma 60.²panta 1.daļas izriet, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir šādas tiesības: “klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt.” Tādējādi šis pants piešķir personai tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus.

“Tiesības sevi neapsūdzēt, nosakot, ka personai nav pienākums sadarboties ar valsti, lai palīdzētu atklāt noziedzīgu nodarījumu un pierādīt personas vainu, palīdz nodrošināt kriminālprocesa sistēmas tiesiskumu”.⁵⁷

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Saunders v. United Kingdome”⁵⁸ atzinusi, ka tiesību neliecināt pret sevi būtība izpaužas kā cieņa pret apsūdzētā izvēli klusēt. Tajā pašā laikā šīs tiesības neattiecas uz materiāliem, kas kriminālprocesā iegūti, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, ja tie nav atkarīgi no personas gribas. Tas ietver, piemēram, dokumentus, kas saņemti, pamatojoties uz orderi, kā arī elpas, asins, urīna un ķermeņa audu paraugus DNS analīzei. Darba autore uzskata, ka ir pamatoti neattiecināt tiesības neliecināt pret sevi uz tādiem pierādījumiem, kurus iespējams iegūt neatkarīgi no personas gribas, jo tie nav tieši saistīti ar personas izvēli runāt vai klusēt. Šo pierādījumu izmantošana palīdz nodrošināt taisnīgu tiesas procesu.

“Kaut gan starptautiskie standarti ļauj izmantot piespiedu metodes pierādījumu iegūšanai, tām jābūt savienojamām ar ECK prasībām”.⁵⁹ Tā piemēram lietā “Jalloh v. Germany”⁶⁰ ECT konstatēja, ka, lai iegūtu pierādījumus, personai piespiedu kārtā tika ievadītas medicīniskas vielas, kas izraisīja vemšanu, kā rezultātā viņš izvemja nelielu iepakojumu ar kokaīnu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka šādā situācijā valsts iestādes bija pielietojušas gan fizisku, gan psiholoģisku ietekmi pret personas gribu, tādējādi pierādījumu iegūšanas procesā tika pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pants. Darba autore uzskata, ka pierādījumu iegūšana, izmantojot medicīniskas procedūras bez personas piekrišanas, var būt cilvēktiesību un ētikas pārkāpums. No vienas puses, šādi pasākumi var būt pamatoti ar nepieciešamību noskaidrot patiesību un saukt vainīgos pie atbildības. No otras puses, piespiedu medicīniska iejaukšanās var pārkāpt personas pamattiesības, piemēram, tiesības uz aizsardzību pret pazemojošu izturēšanos. Pēc darba autores domām, tas bija Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.panta pārkāpums, jo piespiedu kārtā jebkādu medicīnisko līdzekļu ievadīšana organismā šādiem

---

⁵⁷ Nesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. 2013. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5200/34504Promocijas_darbs_IrenaNesterova_08112013.pdf?sequence=1 [aplūkots 29.03.2025]

⁵⁸ ECT 17.12.1996. spriedums lietā Saunders v. United Kingdom, 69.punkts. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58009%22%5D%7D> [aplūkots 27.03.2025]

⁵⁹ Berezins A. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista Vārds, 2017, nr.52 (1006), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/271910-kriminalprocesuala-pamattiesiba-kluset-saturs-un-problematika/> [aplūkots 27.03.2025]

⁶⁰ ECT 11.07.2006. spriedums lietā Jalloh v. Germany, 82.punkts Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-76307%22%5D%7D> [aplūkots 27.03.2025]

nolūkiem, pat pēc ārsta pārbaudes, var būt bīstami un vienmēr jāmeklē alternatīvi veidi, lai nekaitētu cilvēkam.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Bajić v. North Macedonia”⁶¹ atzinusi, ka tiesības klusēt un tiesības neliecināt pret sevi tiek uzskatītas par “vispāratzītiem starptautiskiem standartiem”, kas veido taisnīgas tiesvedības pamatu atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pantam. To mērķis ir pasargāt apsūdzēto no nepamatotas valsts iestāžu piespiešanas, mazināt iespējamu procesuālu kļūdu risku un sekmēt Konvencijas 6. panta mērķu īstenošanu. Šīs tiesības paredz, ka kriminālprocesā pierādīšanas pienākums gulstas uz apsūdzību, un tā nedrīkst balstīt savu pozīciju uz liecībām vai citiem pierādījumiem, kas iegūti ar piespiešanu vai pret personas gribu. Būtiski ir uzsvērt, ka privilēģija neliecināt pret sevi neattiecas uz paša apsūdzētā sniegtajiem inkriminējošajiem izteikumiem kā tādiem, bet gan uz to iegūšanu spaidu rezultātā. Šī iemesla dēļ Eiropas Cilvēktiesību tiesas vienmēr izvērtē piespiedu raksturu un intensitāti, ja tie pielietoti pierādījumu iegūšanai. Tiesas judikatūrā identificēti vismaz trīs gadījumi, kad piespiešana var būt pretrunā ar 6. pantu: pirmkārt, ja persona tiek piespiesta liecināt, draudot ar sankcijām, otrkārt, ja tiek pielietots fizisks vai psiholoģisks spiediens, kas dažkārt pārkāpj arī Konvencijas 3. pantu, un treškārt, ja iestādes izmanto viltus, lai iegūtu informāciju, kuru nebūtu iespējams saņemt likumīgā pratināšanā. Svarīgi piebilst, ka pat tādas liecības, kas nav tieši inkriminējošas – piemēram, skaidrojoši komentāri vai faktu norādes -, ja iegūtas piespiedu kārtā, var tikt izmantotas apsūdzības nostiprināšanai, piemēram, lai apšaubītu apsūdzētā agrākos izteikumus, pierādījumus, kā arī lai mazinātu viņa uzticamību. Tāpēc aizsardzība pret piespiešanu nedrīkst tikt sašaurināta tikai līdz tieši inkriminējošiem izteikumiem - jebkura šādā veidā iegūta informācija var būtiski ietekmēt kriminālprocesa iznākumu.

Darba autore uzskata, ka pierādījumu iegūšanas metodes nedrīkst pārkāpt cilvēktiesības, un jāmeklē alternatīvi veidi, kas neapdraud personas drošību un cieņu. Darba autore pilnībā piekrīt, ka pierādījumi ir jāiegūst tikai likumīgā ceļā, pat ja tas nozīmē, ka vainīgais varētu izvairīties no soda. Ja iestādes pārkāpj likumu, lai iegūtu pierādījumus, tas apdraud ne tikai konkrētā gadījuma tiesiskumu, bet arī tiesiskumu principu kopumā. Ja pieļautu, ka var izmantot nelikumīgus paņēmienus pret “acīmredzami vainīgiem” cilvēkiem, tad rodas jautājums - kur var vilkt robežu? Tas var novest pie varas ļaunprātīgas izmantošanas, nevainīgu personu notiesāšanas un sabiedrības uzticības zuduma tiesu sistēmai. Nelikumīgi iegūti pierādījumi nedrīkst būt svarīgāki par tiesiskuma principa ievērošanu un cilvēktiesību aizsardzību.

---

⁶¹ ECT 10.06.2021. spriedums lietā Bajić v. North Macedonia, 64-66. punkts Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-210320%22%5D%7D> [aplūkots 04.04.2025]

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Saunders v. United Kingdome”⁶² ir paudusi viedokli, ka tiesības neliecināt pret sevi nevar loģiski sašaurināt tikai līdz tiešai atzīšanai pārkāpumā vai sevi tieši inkriminējošiem izteikumiem. Ar piespiešanu iegūta informācija, kas sākotnēji nešķiet inkriminējoša, vēlāk kriminālprocesa gaitā var tikt izmantota apsūdzības labā - piemēram, lai apšaubītu citas apsūdzētā sniegtās liecības vai arī lai citādi apdraudētu viņa uzticamību. Darba autore piekrīt, ka tiesības neliecināt pret sevi nedrīkst ierobežot tikai ar tieši inkriminējošām atzīšanām, jo jebkura piespiedu ceļā iegūta informācija, pat ja sākotnēji tā šķiet labvēlīga apsūdzētajam, vēlāk var tikt izmantota pret viņu. Lai gan ECT praksē jau ir atzīts, ka tiesības neliecināt pret sevi attiecas ne tikai uz tieši inkriminējošiem pierādījumiem, autore uzskata, ka ir svarīgi šo pieeju skaidri nostiprinātu arī Direktīvā 2016/343. Šāds papildinājums palīdzētu stiprināt tiesisko noteiktību, uzlabotu procesuālo garantiju aizsardzību un padarītu šo tiesību saturu saprotamāku sabiedrībai, īpaši tiem cilvēkiem, kuriem nav juridiskās izglītības vai iespējas iepazīties ar sarežģīto Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. Tāpat šāds precizējums arī varētu mazināt procesuālo pārkāpumu risku dalībvalstīs.

Kopienas tiesas ir secinājušas, ka nav pamata uzskatīt, ka tiesības nesniegt pierādījumus attiecas arī uz juridiskām personām. Tādējādi no juridiskām personām ir iespējams likumīgi var pieprasīt dokumentu iesniegšanu.⁶³ Autoresprāt, ir saprotami, ka no uzņēmumiem var pieprasīt dokumentus, jo tie nav fiziskas personas un uz tiem neattiecas tādas pašas tiesības. No vienas puses tas liekas taisnīgi, jo, ja fiziskajai personai var pieprasīt paraugus, kuru iegūšana nav atkarīga no personas gribas, tad kāpēc nevar pieprasīt dokumentus no juridiskās personas. Tomēr, juridiskās personas tiesības un pienākumi ir citādi. Tāpat kā fiziskai personai ir savas tiesības aizsargāties, arī juridiskajām personām vajadzētu būt skaidrībai un aizsardzībai, lai nepieļautu pārmērīgu iejaukšanos viņu darbībā.

Tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus ir svarīgs elements kriminālprocesā, kas nodrošina apsūdzētā tiesību aizsardzību, ka arī taisnīguma un tiesiskuma principu ievērošanu. Šīs tiesības spēlē būtisku lomu, nodrošinot, ka apsūdzētie netiek spiesti sniegt liecības, kas var tikt izmantotas pret viņiem. Pārejot pie jautājuma par salīdzināmo paraugu iegūšanu, jānorāda, ka jebkurai darbībai, kas ir saistīta ar paraugu ņemšanu, jāatbilst likuma prasībām.

---

⁶² ECT 17.12.1996. spriedums lietā Saunders v. United Kingdom, 71. punkts. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58009%22%5D%7D> [aplūkots 04.05.2025]

⁶³ Eiropas Kopienas Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, 2.6. punkts, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkots 28.03.2025.].

3.2. Salīdzināmo paraugu iegūšana

Pierādījumu vākšana ir viens no nozīmīgākajiem kriminālprocesa elementiem, kas palīdz noteikt personas vainu vai nevainīgumu. Viens no šādiem pierādījumu veidiem ir salīdzināmie paraugi, kas, lai arī var būt ļoti noderīgi izmeklēšanā, vienlaikus rada jautājumus par personas tiesību ievērošanu. Ir svarīgi, lai tiktu nodrošināts, ka salīdzināmo paraugu iegūšana notiek saskaņā ar likumu un ievērojot personas pamattiesības.

Salīdzinošā izpēte ir noteiktu ekspertīžu ietvaros viens no posmiem, kad eksperts analizē un salīdzina ekspertīzes objektu ar attiecīgajiem paraugiem. Šādi paraugi ir īpaši nozīmīgi identificējošajās ekspertīzēs, kā arī piemērojami citu, piemēram, ķīmisko ekspertīžu ietvaros, kur nepieciešama salīdzinoša analīze. Paraugu iegūšanu var veikt pats procesa virzītājs, tāpat viņš var uzticēt šo uzdevumu ekspertam vai iesaistīt speciālistu ar atbilstošām zināšanām.⁶⁴ “Paraugu iegūšanā nedrīkst pieļaut darbības, kas aizskar personas veselību, godu un cieņu, un tās gaitā jāvēro personas datu aizsardzības prasības”.⁶⁵

Atbilstoši Latvijas Kriminālprocesa likuma 207.panta 1. daļas “Paraugus salīdzinošajai izpētei var ņemt no personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, no aizturētā, aizdomās turētā, apsūdzētā vai personas, pret kuru notiek kriminālprocess par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu” un pamatojoties uz Latvijas Kriminālprocesa likuma 207.panta 2.daļas “Lai noskaidrotu, vai pēdas uz priekšmetiem (objektiem) vai arī kādi kriminālprocesam nozīmīgi apstākļi radušies citu personu darbības rezultātā, paraugus var ņemt arī no šīm personām, nopratinot tās attiecīgi kā cietušos vai lieciniekus”.

Darba autore izdarīja secinājumus no iepriekš minētā, ka salīdzinošie paraugi ir paraugi, kas tiek ņemti no personas vai objekta, lai veiktu to salīdzināšanu ar citiem paraugiem ekspertīzē. Šādi paraugi ir īpaši nozīmīgi identificējošajās ekspertīzēs, kā arī piemērojami citu, piemēram, ķīmisko ekspertīžu ietvaros, kur nepieciešama salīdzinoša analīze. Darba autore uzskata, ka salīdzināmo paraugu izmantošana kriminālprocesā ir ļoti būtiska, jo tā palīdz pieņemt taisnīgu lēmumu. Ja paraugi sakrīt ar citiem lietā esošajiem pierādījumiem, tas var būt spēcīgs apstiprinājums personas vainai, savukārt, ja sakrītības nav, tas var palīdzēt attaisnot nevainīgu personu.

---

⁶⁴ Čentoricka M. Komentārs Kriminālprocesa likuma 206. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 595.lpp.

⁶⁵ Čentoricka M. Komentārs Kriminālprocesa likuma 208. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 597.lpp.

Pamatojoties uz Latvijas Kriminālprocesalikuma 67. panta 1.daļas 4.punktu un 64. panta 3. daļu aizturētā un aizdomās turēto pienākums ir “atļaut, lai tas tiktu pakļauts eksperta izpētei, un izsniegt salīdzinošajai izpētei paraugus, kuru izveide nav atkarīga no personas gribas.” Pamatojoties uz Latvijas Kriminālprocesalikuma 74. pantu “Apsūdzētajam visās kriminālprocesa stadijās ir tādi paši pienākumi kā aizdomās turētajam”.

Lai nodrošinātu atbilstību Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai 2016/343, kas nosaka minimālos kopīgos standartus attiecībā uz nevainīguma prezumpciju un tiesībām piedalīties klātienē kriminālprocesa tiesas sēdē, tikai veikti grozījumi Kriminālprocesa likumā. Kopš 2018.gada 27.septembra grozījumiem Kriminālprocesa likumā, kuri stājās spēkā 2018.gada 25.oktobrī, aizturētajam un aizdomās turētajam ir pienākums ļaut veikt ekspertīzi un nodot salīdzinošai izpētei paraugus, kuru radīšana nav atkarīga no personas gribas, bet nav pienākums nodot paraugus, kuru radīšana ir atkarīga no viņu gribas, piemēram, balss vai rokrakstu paraugus. Iepriekš likums bija formulēts plašāk un lika šīm personām nodot arī tādus paraugus, kuru iegūšanai bija nepieciešama aktīva rīcība un gribas izpausme, t.i., prasīja, lai personas pašas radītu pierādījumus, kas varēja pārkāpt viņu tiesības neliecināt pret sevi un bija pretrunā nevainīguma prezumpcijai. Tomēr, tas, ka personai vairs nav pienākumu izsniegt salīdzinošajai izpētei paraugus, kuru radīšana ir atkarīga no personas gribas, nenozīmē, ka izmeklēšanas iestādes nevarētu iegūt šos paraugus arī bez aizturētā vai aizdomās turētā līdzdalības, piemēram, veicot citas izmeklēšanas vai speciālās izmeklēšanas darbības.⁶⁶

Autoresprāt, Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā, kas stājās spēkā 2018.gada oktobrī, būtiski grozīja personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākumus attiecībā uz salīdzinošo paraugu sniegšanu. Darba autore uzskata, ka šīs izmaiņas kriminālprocesā ir palīdzējušas Latvijas tiesību sistēmai virzīties tuvāk taisnīgumam. Tagad personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir lielākas iespējas sevi patiešām aizsargāt. Tas, ka kāds atsakās sniegt kādus pierādījumus, nenozīmē, ka viņš ir vainīgs, jo stresa situācijā cilvēks var pateikt vai izdarīt ko tādu, ko vēlāk var izmantot pret viņu, lai gan viņš var būt pilnīgi nevainīgs. Tāpēc ir svarīgi, lai cilvēkam būtu tiesības nesniegt salīdzinošajai izpētei paraugus, kuru iegūšanai ir nepieciešama viņa paša aktīva līdzdalība.

Ja persona atsakās labprātīgi izsniegt salīdzinošajai izpētei nepieciešamos paraugus vai ļaut to iegūšanu, tos ir iespējams iegūt piespiedu kārtā. Šādā gadījumā var tikt izmantots fizisks spēks, taču jāievēro, ka jebkāda pazemošana vai spīdzināšana ir stingri aizliegta. Parauga piespiedu iegūšanas kārtība atkarīga no personas procesuālā statusa: ja runa ir par personu, kurai

---

⁶⁶ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 64. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 229-230.lpp.

ir tiesības uz aizstāvību, tad īpašs lēmums nav nepieciešams, taču šis fakts obligāti jāfiksē protokolā. Savukārt, ja paraugi jāiegūst no citas kriminālprocesā iesaistītas personas, to var izdarīt pirmstiesas procesa laikā tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju.⁶⁷ Autore uzskata, ka salīdzināmo paraugu iegūšana kriminālprocesā ir diezgan sarežģīts process, kurā ir jāatrod līdzsvars starp izmeklēšanas vajadzībām un cilvēktiesību aizsardzību.

Apskatīsim, kā salīdzināmie paraugi var tikt iegūti slepeni gan teorētiski, gan praktiski. Salīdzināmo paraugu iegūšana speciālā veidā notiek, ievērojot Kriminālproca likuma 11. nodaļas "Speciālās izmeklēšanas darbības" prasības un ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu, izņemot gadījumos, kas noteikti 226. panta trešajā daļā, kad paraugi tiek ņemti no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Paraugu iegūšana salīdzinošai izpētei speciālā veida ir veikta kā slepena izmeklēšanas darbības, kuras mērķis ir iegūt materiālus no konkrētas personas vai ar šo personu saistītiem priekšmetiem, neinformējot šo personu ne par pašu iegūšanas faktu, ne par tā patieso nolūku. Šāda rīcība pieļaujama, ja pastāv pamatotas aizdomas par personas iespējamo saistību ar izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu, neatkarīgi no tās procesuālā statusa. "Ja paraugu iegūšanai nepieciešams iekļūt publiski nepieejamā vietā, tas noteikti jānorāda pārskatā un jāiegūst tiesneša atļauja". Paraugu iegūšana var notikt, izmantojot citas speciālās izmeklēšanas darbības vai taktikas, kurās personai nav zināms, kādam nolūkam dati tiek vākti. Paraugi var būt dažādu vielu vai priekšmētu fragmenti, skaņas, pēdas vai citas izpētei derīgie fragmenti. Lai nodrošinātu iegūto materiālu derīgumu ekspertīzei, jāievēro krimināltiesiskas noteiktās metodes par pēdu noņemšanu un saglabāšanu. Paraugu var iegūt gan pats procesa virzītājs, gan arī to var uzticēt attiecīgai valsts iestādei. Protokolā vai pārskatā ir jānorāda, kāds paraugs iegūts un kādos apstākļos. Ja konkrētais paraugs atzīts par nozīmīgu pierādījumu, tad, ja iespējams, jānodrošina tā atkārtota atklāta iegūšana.⁶⁸

Autore uzskata, ka paraugu iegūšana salīdzinošai izpētei speciālā veida ir jādara saskaņā ar likumu un nepārkāpjot personas tiesības. Tas ir ļoti svarīgi, lai nepieļautu varas ļaunprātīgu izmantošanu. Darba autore secinājusi, ka praksē var pastāvēt problemātiski aspekti. Piemēram, speciālo izmeklēšanas darbību ietvaros paraugu iegūšana var notikt bez personas informēšanas, kas var radīt jautājumus par to, vai šādi iegūtie pierādījumi vienmēr atbilst taisnīgas tiesas principiem, tostarp nevainīguma prezumpcijai.

---

⁶⁷ Meikališa Ā. Komentārs Kriminālprocesa likuma 209. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 598.lpp.

⁶⁸ Lieljuksis A. Komentārs Kriminālprocesa likuma 226. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 636-637.lpp.

Tagad aplūkosim aktuālu jautājumu Senāta praksē - par tiesību neliecināt pret sevi ievērošanu saistībā ar salīdzināmo paraugu iegūšanu, īpaši par balss paraugiem, kur, autoresprāt, pastāv problemātiski aspekti. Senāts ir vērtējis jautājumu par tiesību neliecināt pret sevi ievērošanu situācijā, kad no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, balss paraugi iegūti, piemērojot Kriminālprocesa likuma 226. panta, t.i., izmantojot speciālo kārtību salīdzināmo paraugu iegūšanai. Apelācijas instances tiesa, balstoties uz tiesību teorijā izteiktiem secinājumiem, kā arī uz Eiropas Parlamenta un Padomes 2016.gada 9.marta direktīvas 2016/343 7.panta trešo punktu, un arī uz vispārīgām atsaucēm uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, ir secinājusi, ka konkrētajā gadījumā balss paraugi iegūti nepārkāpjot personas tiesības sevi neapsūdzēt.⁶⁹

Senāts ir secinājis, ka apelācijas instances tiesa, atzīstot balss paraugu iegūšanu par atbilstošu tiesību normām, nav pienācīgi izvērtējusi būtisko faktu, ka šie paraugi tika iegūti slepeni pēc tam, kad [pers. B] jau bija atteicies tos sniegt labprātīgi, tādējādi īstenojot tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus. Izvērtējot, vai šādā situācijā bija pamatoti piemērot Kriminālprocesa likuma 226.panta pirmo daļu, tiesa ir norādījusi, ka šī norma pieļauj salīdzināmo paraugu iegūšanu bez personas neinformēšanas, ja procesa intereses prasa neatklāt personai, ka pastāv aizdomas par tās saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tomēr tiesa nav ņēmusi vērā, ka [pers. B] jau pirms lēmuma par paraugu iegūšanu speciālā veidā pieņemšanas bija gan informēts par aizdomām par viņa saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, gan atteicies sadarboties. Līdz ar to faktiskā vajadzība pēc slepenas darbības šajā gadījumā bija saistīta tikai ar vēlmi, apiet personas atteikumu, nevis neatklāt personai, ka pastāv aizdomas par tās saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Apelācijas instances tiesa, interpretējot Kriminālprocesa likuma 226.panta pirmo daļu, nav ievērojusi sistēmisko metodi, tādējādi sniegusi nepilnīgu normas tulkojumu un nepamatotu atzinumu par balss paraugu iegūšanas tiesiskumu. Turklāt, tiesa nav ņēmusi vērā, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 226.panta otro daļu paraugui, kas atkārtoti iegūstami un būtiski kriminālprocesā, jāizņem atklāti, ja vairs nav pamata to iegūšanas faktu slēpt.⁷⁰

Analizējot šo situāciju, ir skaidrs, ka nepieciešamība veikt speciālo darbību konkrētajā gadījumā bija pamatota ar mērķi, personu neinformējot, iegūt balss paraugu, kuru persona atteicās sniegt brīvprātīgi. Senāts atzina, ka “Apelācijas instances tiesa, interpretējot Kriminālprocesa likuma 226. panta 1. daļu, sniegusi nepilnīgu normas tulkojumu un nepamatotu atzinumu par balss paraugu iegūšanas tiesiskumu”. Pēc autores domām, šī situācija

---

⁶⁹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021.gada 29. jūlija lēmums Lieta Nr. 11410076116. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv> [aplūkots 29.03.2025.].

⁷⁰ Ibid.

izgaismo praksē pastāvošās problēmas, kas saistītas ar tādu pierādījumu iegūšanu, kuru iegūšana ir atkarīga no personas gribas - šajā gadījumā, balss paraugs. No vienas puses, tiesības neliecināt pret sevi ir taisnīgas tiesas pamatprincips. Tās pasargā cilvēku no piespiešanas sevi apsūdzēt, un tām jābūt stingri ievērotām. No otras puses, izmeklēšanas iestādes var pamatot šādas darbības ar nepieciešamību iegūt pierādījumus, īpaši, ja runa ir par sevišķi smagiem noziegumiem. Tomēr rodas jautājums: “Ja cilvēks pats nevēlas dot balss paraugu, vai ir godīgi to slepeni iegūt pret viņa gribu?”. Autoresprāt, tas tomēr nav taisnīgi un godprātīgi, jo, ja balss paraugs tika iegūts slepeni pēc tam, kad [pers. B] atteicās to brīvprātīgi sniegt, to var uzskatīt par mēģinājumu apiet viņa tiesības neliecināt pret sevi.

Turklāt, pēc autores domām, situācija kļūst vēl sarežģītāka, ja persona nav atteikusies sniegt paraugus, jo nemaz nav informēta par slepenas izmeklēšanas darbības veikšanu un balss parauga iegūšanu, kas vēlāk var tikt izmantots kā inkriminējošs pierādījums. Šādā gadījumā persona nevar atteikties, jo tai nav piešķirts aizdomās turētā vai persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess statuss, līdz ar to tai arī nav sniegta informācija par tiesībām klusēt un neliecināt pret sevi. Tāpēc autore uzskata, ka attiecībā uz salīdzināmo paraugu iegūšanu speciālā veidā ir jānosaka ļoti stingri nosacījumi, īpaši tajos gadījumos, kad šo paraugu iegūšana ir atkarīga no personas gribas. Šādu darbību veikšanai ir jābūt nopietnam iemeslam, lai speciālā izmeklēšanas darbība netiktu veikta ar mērķi apiet personas tiesības neliecināt pret sevi. Autore secinājusi, ka slepena paraugu iegūšana var būt pieļaujama tikai tad, ja persona jau ir ar kriminālprocesuālo statusu, piemēram, aizdomās turētais, persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess vai aizturētais, un viņai ir izskaidrotas visas nepieciešamās tiesības, tostarp tiesības nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, lai persona šīs tiesības varētu izmantot, un, protams, ja šādu paraugu iegūšanai ir izmeklēšanas tiesneša atļauja. Tomēr autore uzskata, ka, ja tiesa atzīst šos paraugus par likumīgi iegūtiem, tos jāvērtē īpaši piesardzīgi, tikai kopā ar citiem lietā esošajiem pierādījumiem. Nekādā gadījumā tie nedrīkst būt vienīgais vai izšķirošais pierādījums personas vainas noteikšanai.

Darba autore izsaka priekšlikumu grozīt Latvijas Kriminālprocesa likuma 226. pantu pievienojot pantam 1^l.daļu šādā redakcijā: “slepenas izmeklēšanas darbības gaitā salīdzināmos paraugus, kuru iegūšana ir atkarīga no personas gribas, var iegūt tikai tad, ja personai jau ir kriminālprocesuālais statuss un tā var izmantot savas tiesības un šādu paraugu iegūšanai ir izmeklēšanas tiesneša atļauja. Tāpat šādus paraugus jāvērtē īpaši piesardzīgi, tikai kopā ar citiem lietā esošajiem pierādījumiem”. Kā arī nepieciešams grozīt un izteikt Latvijas Kriminālprocesa likuma 226. panta 1. daļu sekojošā redakcijā: “Ja procesa intereses prasa neatklāt personai, ka pastāv aizdomas par tās saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu,

paraugus salīdzinošajai izpētei, kuru iegūšana nav atkarīga no personas gribas, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, var iegūt, par to neinformējot attiecīgo personu”.

Tagad apskatīsim vēl vienu piemēru no Senāta prakses par balss paraugu iegūšanu. Senāts atzīst par nepamatotiem apsūdzētā [pers. A] aizstāvja iebildumus par to, ka skaņu ierakstu ekspertīzē iegūtā informācija nav izmantojama pierādīšanas procesā, jo balss paraugi no apsūdzētā iegūti, iespējams, pārkāpjot viņa tiesības neliecināt pret sevi. Aizstāvis savā kasācijas sūdzībā pamatoti atsaucas uz 2018.gada 27.septembra grozījumiem Kriminālprocesa likumā, kuri stājās spēkā 25.oktobrī tajā pašā gadā. Šie grozījumi ieviesa būtiskas izmaiņas likuma 67. panta 1. daļā, precizējot, ka persona, kura atzīta par aizdomās turēto, ir pienākums pakļaut sevi eksperta izpētei, un nodot salīdzinošajai izpētei paraugus, kuru izveide nav atkarīga no personas gribas. No lietas materiāliem izriet, ka [pers. A] balss paraugi tika iegūti vēl pirms šīs normas stāšanās spēkā -2012.gada 20.septembrī.⁷¹

Ņemot vērā, ka gan grozījumi Kriminālprocesa likuma 67. panta pirmās daļas 4. punktā, gan Direktīva 2016/343, pēc kuras šie grozījumi tika veikti, stājās spēkā pēc 2012. gada 20. septembra - datuma, kad tika paņemti [pers. A] balss paraugi -, ir skaidrs, ka minētie normatīvie akti nevar tikt izmantoti, lai vērtētu šo paraugu iegūšanas likumību. Tajā laikā spēkā esošais likuma pants paredzēja, ka no brīža, kad personai paziņo par aizdomās turētā statusu, viņai jāļauj veikt ekspertīzi un jāsniedz paraugi salīdzinošai izpētei vai jādod atļauja tos iegūt. Lai izvērtētu, vai [pers. A] balss paraugi tika paņemti, ievērojot viņa pamattiesības, Senāts izprot šo normu tā, kā to skaidro starptautiskās cilvēktiesību normas. Aizstāvības puse pamatoti norādīja, ka tiesības neapsūdzēt sevi jau sen ir atzītas kā “starptautisks standarts”, kas Eiropas Cilvēktiesību tiesā tika nostiprināts vēl pirms 2012. gada septembra. Šīs tiesības aizsargā personu no piespiešanas sadarboties pierādījumu iegūšanā pret sevi. Vienlaikus Senāts uzsver, ka katrai personai ir tiesības pašai izlemt, vai izmantot šo tiesību un kādā apmērā. No procesuālajiem dokumentiem redzams, ka [pers. A] balss paraugi tika nodoti brīvprātīgi, ievērojot Kriminālprocesa likuma 208. panta prasības. Nav pamata šaubām, jo apsūdzētais ne reizi nav apstrīdējis, ka balss paraugi tika ņemti ar viņa piekrišanu, nav ziņojis par kādu nelikumīgu spiedienu vai draudiem, kas varētu viņu piespiest rīkoties pret savu gribu. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Senāts secināja, ka [pers. A] balss paraugi tika iegūti, nepārkāpjot viņa tiesības neapsūdzēt sevi, tāpēc skaņu ierakstu ekspertīzes rezultāti ir pieņemami un drīkst tikt izmantoti kā pierādījums lietā.⁷²

---

⁷¹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020.gada 25. februāra lēmums Lieta Nr. 11815002412. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv> [aplūkots 29.03.2025.].

⁷² Ibid.

Izpētot šo situāciju, jāatzīmē, ka darba autore uzskata, ka šajā gadījumā bija jāņem vērā vairāki aspekti. No vienas puses, [pers. A] pats nav iebuldis pret to, ka viņa balss paraugi tiek izmantoti salīdzinošai izpētei, kā arī nav izteicis neapmierinātību vai centies šo darbību apstrīdēt. No otras puses, jāvērtē, vai balss paraugi izņemti, ievērojot aizdomās turētā pamattiesības, jo šāda rīcība varētu tikt uzskatīta par personas tiesību neliecināt pret sevi pārkāpumu. Autore uzskata, ka, lai nodrošinātu taisnīgāku tiesas procesu, īpaši uzmanīgi jāvērtē tās lietas, kurās skar cilvēktiesības. Tomēr tajā situācijā persona pati nav iebuldusi pret to, ka viņa balss paraugi tiek izmantoti salīdzinošai izpētei, un tāpēc autore piekrīt Senāta lēmumam. Bet ir svarīgi atcerēties, ka, ja būtu situācija, ka persona iebilstu pret paraugu ņemšanu, tad, lai arī tobrīd vēl nebija pieņemta Direktīva 2016/343, kas detalizēti nostiprina šīs tiesības, pašas tiesības klusēt un neliecināt pret sevi jau pastāvēja kā daļa no taisnīgas tiesas principiem, tāpēc tiesas lēmums varēja atšķirties .

Kopsavilkums

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Nevainīguma prezumpcija ir fundamentāls kriminālprocesa pamatprincips, saskaņā ar kuru jebkurš apsūdzētais tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā. Pirmstiesas procesa laikā pierādīšanas pienākums gulstas uz procesa virzītāju, bet tiesā uz apsūdzības uzturētāju, un visas saprātīgās šaubas par vainu tiek vērtētas par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Nevainīguma prezumpcija palīdz nepieņemt notiesājošu spriedumu, pirms nav atrasti visi nepieciešamie pierādījumi, un aizsargā nevainīgas personas reputāciju.
2. Nevainīguma prezumpcijas nostiprināšana likumā ir ārkārtīgi svarīga, jo tā nodrošina tās reālu piemērošanu un cilvēktiesību aizsardzību. Darba izstrādes gaitā tiek secināts, ka Latvijas nacionālajos likumos, kā arī Eiropas Savienības tiesību aktos nevainīguma prezumpcija ir skaidri un pārliecinoši nostiprināta. Īpaši nozīmīga ir Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2016/343, kas ievērojami stiprināja nevainīguma prezumpcijas nostiprināšanu tiesību aktos, piedāvājot skaidras vadlīnijas dalībvalstīm, lai tās garantētu šī principa ievērošanu savā tiesiskajā sistēmā.
3. Darba izstrādes gaitā tiek secināts, ka pierādījumu iegūšanas metodes nedrīkst pārkāpt cilvēktiesības, un jāmeklē alternatīvi veidi, kas neapdraud personas tiesības, pat ja tas nozīmē, ka vainīgais varētu izvairīties no soda. Ja iestādes pārkāpj likumu, lai iegūtu pierādījumus, tas apdraud ne tikai konkrētā gadījuma tiesiskumu, bet tiesiskumu principu kopumā. Nelikumīgi iegūti pierādījumi nedrīkst būt svarīgāki par tiesiskuma principa ievērošanu un cilvēktiesību aizsardzību.
4. Tiesību klusēt un tiesību neliecināt pret sevi izmantošana nedrīkst tikt uzskatīta par pierādījumu, ka persona ir vainīga. Pierādījumiem jābūt īstiem, lai konstatētu vainu, nevis tikai pieņēmumi.
5. Izvērtējot Senāta praksi, darba autore secina, ka neskatoties uz ierobežotajām procesuālajām garantijām juridiskajām personām, nevainīguma prezumpcija ir saistoša ikvienam, neatkarīgi no tā, vai apsūdzētais ir fiziska vai juridiska persona. Tomēr neskaidrības rada Direktīvas 2016/343 2. pants, kas nosaka, ka šī direktīva attiecas uz fiziskām personām. Pēc darba autores domām, būtisks trūkums šajā direktīvā ir tas, ka tā attiecas tikai uz fiziskām personām, jo mūsdienās arvien biežāk notiek tiesvedības arī attiecībā uz juridiskajām personām. Autore uzskata, ka nepieciešams skaidrs un tiešs regulējums, kas precīzi definētu, kādā apjomā nevainīguma prezumpcija attiecas uz juridiskajām personām.

6. Analizējot ECT praksi, autore izdara secinājumu, ka tiesības neliecināt pret sevi nevar ierobežot tikai ar atzīšanos pārkāpumā vai tieši sevi inkriminējošiem izteikumiem. Darba autore uzskata, ka, lai gan ECT praksē jau ir atzīts, ka tiesības neliecināt pret sevi attiecas ne tikai uz tieši inkriminējošiem pierādījumiem, ir svarīgi šo pieeju skaidri nostiprinātu arī Direktīvā 2016/343. Šāds papildinājums palīdzētu stiprināt tiesisko noteiktību, uzlabotu procesuālo garantiju aizsardzību un padarītu šo tiesību saturu saprotamāku sabiedrībai, īpaši tiem cilvēkiem, kuriem nav juridiskās izglītības vai iespējas iepazīties ar sarežģīto ECT judikatūru. Piemēram, Direktīvas 2016/343 7.panta 2.daļu varētu papildināt ar šādu tekstu: “ dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības neliecināt pret sevi, un šīs tiesības nedrīkst ierobežot tikai ar tieši inkriminējošām atzīšanām.”

7. Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā, kas stājās spēkā 2018.gada oktobrī un ar kuriem tika nodrošināta atbilstība Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2016/343 prasībām, būtiski palīdzējuši Latvijas tiesību sistēmai virzīties tuvāk taisnīgumam. Tagad personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, ir lielākas iespējas sevi patiešām aizsargāt.

8. Analizējot Latvijas Senāta tiesu praksi, autore var secināt, ka salīdzināmo paraugu iegūšana kriminālprocesā ir diezgan sarežģīts process, kurā ir jāatrod līdzsvars starp izmeklēšanas vajadzībām un cilvēktiesību aizsardzību. Autore uzskata, ka attiecībā uz salīdzināmo paraugu iegūšana speciālā veidā ir jānosaka ļoti stingri nosacījumi, īpaši tajos gadījumos, kad šo paraugu iegūšana ir atkarīga no personas gribas, lai speciālā izmeklēšanas darbība netiktu veikta ar mērķi apiet personas tiesības neliecināt pret sevi. Darba autore izsaka priekšlikumu grozīt Latvijas Kriminālprocesa likuma 226. pantu pievienojot pantam 1^l.daļu šādā redakcijā: “slepenas izmeklēšanas darbības gaitā salīdzināmos paraugus, kuru iegūšana ir atkarīga no personas gribas, var iegūt tikai tad, ja personai jau ir kriminālprocesuālais statuss un tā var izmantot savas tiesības un šādu paraugu iegūšanai ir izmeklēšanas tiesneša atļauja. Tāpat šādus paraugus jāvērtē īpaši piesardzīgi, tikai kopā ar citiem lietā esošajiem pierādījumiem”. Kā arī nepieciešams grozīt un izteikt Latvijas Kriminālprocesa likuma 226. panta 1. daļu sekojošā redakcijā: “Ja procesa intereses prasa neatklāt personai, ka pastāv aizdomas par tās saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, paraugus salīdzinošajai izpētei, kuru iegūšana nav atkarīga no personas gribas, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, var iegūt, par to neinformējot attiecīgo personu”.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra:

1. Berezins A. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista Vārds, 2017, NR.52 (1006), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/271910-kriminalprocesuala-pamattiesiba-kluset-saturs-un-problematika/>
2. Eiropas Komisija - Paziņojums presei. Tiesības uz taisnīgu tiesu – jauni noteikumi nevainīguma prezumpcijas garantēšanai. Pieejams: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/lv/ip_16_291/IP_16_291_LV.pdf
3. Jarkina V., Niklase K., Nevainīguma prezumpcija juridiskai personai. Jurista Vārds, 2021, NR .30 (1192), Pieejams: <https://m.juristavards.lv/doc/279269-nevainiguma-prezumpcija-juridiskai-personai/>
4. Kulmanis O. Nevainīguma prezumpcijas nozīme un ietekme uz pierādījumu iegūšanu. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2022. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Konferences/2022/juzk-80/juzk_80_24-kulmanis.pdf
5. Kulmanis O. Pierādījumu pieļaujamības tiesiskie un praktiskie aspekti. Promocijas darbs. 2023. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/65069/298-98105-Kulmanis_Oskars_ok13017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Autoru kolektīvs. Zinātniska monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
7. Kūtris G. Taisnīgums un nevainīguma prezumpcija procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Jurista Vārds, 2022, NR. 49. (1263) Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/282423-taisnigums-un-nevainiguma-prezumpcija-procesa-par-noziedzigi-iegutu-mantu/>
8. Lasmane S., Ētikas loma juridiskajā domāšanā. Jurista Vārds. 2025. NR. 7 (1377), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zurnals/286355-etikas-loma-juridiskaja-domasana/>
9. Leja M. Atgriežoties pie tiesību neliecināt pret sevi satura. Jurista Vārds, 2020, NR. 27 (1137), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276872-atgriezoties-pie-tiesibu-neliecinat-pret-sevi-satura/>
10. Leja M. Princips "šaubu gadījumā par labu personai" kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2020, NR. 15 (1125), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276427-principsaubugadijuma-par-labu-personai-kriminalprocesa/>

11. Leja M. Tiesības neliecināt pret sev. Jurista Vārds, 2013, NR. 32 (783), Pieejams : <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/258738-tiesibas-neliecinat-pret-sevi/>
12. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Taisnīgums kriminālprocesā Jurista vārds, 2011, NR. 48 (695), Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/240165-taisnigums-kriminalprocesa/>
13. Nesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. 2013, Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5200/34504Promocijas_darbs_IrenaNesterova_08112013.pdf?sequence=1
14. Rezevska D. Tiesiskās drošības un pašāvības princips – būtiski tiesiskas valsts principa elementi. Referāts, 2016, Pieejams: https://blogi.lu.lv/tzpi/files/2016/09/REZEVSKA_D_TEZEs.pdf
15. Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija: kas tā ir, Ko un kāpēc paredz? Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2019, 43.lpp Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/Jur.konf-77_03_Strada-Rozenberga.pdf
16. Strada-Rozenberga K. Sabiedriskais viedoklis un tiesas spriešana-savstarpējās ietekmes tiesiski aktuālie aspekti. Nevainīguma prezumpcijas un tiesas atklātuma principu nozīme, evolūcija un problemātika. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti,2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021, 83.lpp.
17. Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija- ES minimālie standarti un Latvijas Kriminālprocess, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 6. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā I. 2016. gada 16. – 17. novembris. LU Akadēmiskais apgāds, 2016, Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/34934/Juridiskas_fakultates_6konf_1d_2016.pdf?sequence=1&is%20Allowed=y
18. Attorney-General's Department. Presumption of innocence. Pieejams: <https://www.ag.gov.au/rights-and-protections/human-rights-and-anti-discrimination/human-rights-scrutiny/public-sector-guidance-sheets/presumption-innocence#where-can-i-read-more-about-the-presumption-of-innocence>
19. Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Theories of Criminal Law, 2018 Pieejams: <https://plato.stanford.edu/entries/criminal-law/#Bib>

Normatīvie akti:

1. ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ar fakultatīvo protokolu. Pieņemts 16.12.1966. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/ano-starptautiskais-pakts-par-pilsoniskajam-un-politiskajam-tiesibam-ar-fakultativo-protokolu-pienemts-1966-gada-16-decembri/>
2. ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieņemts 09.12.1948. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija/>
3. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>
4. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Pieņemts 09.03.2016. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj/?locale=LV>
5. Eiropas Kopienu Komisijas Zaļā grāmata par nevainīguma prezumpciju, Pieņemts: 26.04.2006. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174>
6. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieņemts 07.12.2000. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/eiropas-savienibas-pamattiesibu-harta/>
7. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>
8. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
9. Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1992. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu>
10. Prokuratūras likums: LV likums. Pieņemts 19.05.1994. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57276-prokuraturas-likums>

Juridiskās prakses materiāli:

1. ECT 11.07.2006. spriedums lietā Jalloh v. Germany. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-76307%22%5D%7D>
2. ECT 17.12.1996. spriedums lietā Saunders v. United Kingdom. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58009%22%5D%7D>
3. ECT 06.12.1988. spriedums lietā Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57429%22%5D%7D>

4. ECT 10.06.2021. spriedums lietā Bajić v. North Macedonia. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-210320%22%5D%7D>
5. ECT 05.11.2002. spriedums lietā Allan v. the United Kingdom. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60713%22%5D%7D>
6. EST 05.09.2019. spriedums lietā C-377/18. Pieejams : <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=214960&pageIndex=0&doClang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=17286669>
7. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021.gada 28. maija lēmums Lieta Nr. 11221077816. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv>
8. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021.gada 29. jūlija lēmums Lieta Nr. 11410076116. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv>
9. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020.gada 25. februāra lēmums Lieta Nr. 11815002412. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv>
10. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2025.gada 11. marta lēmums Lieta Nr. 11816006914. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv>
11. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2024.gada 29. oktobra lēmums Lieta Nr. 11816006620. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv>
12. Satversmes tiesa 23.02.2006. sprieduma lietā Nr. 2005-22-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-22-01_spriedums.pdf
13. Satversmes tiesa 15.11.2016. sprieduma lietā Nr. 2015-25-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/12/2015-25-01_Spriedums.pdf

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs "Nevainīguma prezumpcija kriminālprocesā" izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka bakalaura darbs veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ / Anastasija Solovjova

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai: _____ (personiskais paraksts) (datums)

Darba vadītājs: pasniedzējs, Ph. D. Oskars Kulmanis

Recenzents/-e: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 2025.gada ____

Dekānes pilnvarota persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē 2025.gada ____
2025. gada _____ prot.Nr. _____.

Vērtējums _____

Komisijas sekretārs/-e: _____